

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Daniela Záveská

Šafránkova kronika města Hořice jako etnografický pramen

Šafránek's Chronicle of Town Hořice as Ethnographic Source

Praha 2014

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Štěpánová, Csc.

Ráda bych poděkovala vedoucí práce doc. PhDr. Ireně Štěpánové, Csc. za cenné podněty a připomínky při přípravě práce. Poděkování patří také pracovníkům Městského muzea v Hořicích za poskytnutí studijních materiálů, za rady a příjemnou atmosféru. Děkuji paní Věnceslavě Štěpánové, která mně ke kronice přivedla.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 6. 1. 2014

Daniela Záveská

Abstrakt

Práce se zabývá kronikou hořického řemeslníka Františka Šafránka. Kronika svým rozsahem mapuje události druhé poloviny 19. století. Jako etnografický pramen nabízí řadu témat, z nichž byly podrobnějšímu rozboru podrobeny zápisy informující o festivitech 19. století na maloměstě. Naskýtá se nám tak možnost nahlédnout na podobu festivit a průběh slavnosti očima současníka. Setkáváme se zde jednak s tradičními festivitami lidového rázu, ale také těmi, které v průběhu 19. století, zvláště pak v druhé polovině tohoto století, v souvislosti se společenskými změnami, vznikají. Šafránkove záznamy jsou tak dalším zdrojem přispívajícím k rozvoji bádání v otázkách vývoje festivit 19. století.

Klíčová slova

Lidoví kronikáři – František Šafránek – Hořice – 19. století – festivity

Abstract

The Bachelor Thesis deals with the chronicle, written by the craftsman František Šafránek from Hořice. The chronicle describes events from the second half of 19th century. Its use as an ethnographic source provides a large amount of themes, from which were chosen small-town festivities for detailed analysis. These records brings us opportunity to get a closer look at the festivities and their course as perceived by the eyes of their direct participant. There are not only traditional festivities of folk origin but also festivities originated during 19th century, especially in the last third of this century in connection with society changes. The chronicle recorded by František Šafránek is one of sources which can contribute to understanding of festivities in 19th century.

Key words

Folk chroniclers – František Šafránek – Hořice – 19th century – festivity

OBSAH

1 ÚVOD.....	6
1.1 Metodika	6
1.2 Stručný přehled bádání	8
2 MĚSTO HOŘICE V PRŮBĚHU 19. STOLETÍ.....	11
3 KRONIKÁŘSTVÍ V ČECHÁCH 19. STOLETÍ.....	13
3.1 Hořické kroniky a kronikáři.....	14
4 FRANTIŠEK ŠAFRÁNEK (1831 – 1908).....	16
4.1 Šafránkova kronika různých událostí	18
4.2 Etnografie a Šafránkova kronika	21
5 FESTIVITA A JEJÍ PROMĚNY V 19. STOLETÍ.....	23
6 FESTIVITA V ŠAFRÁNKOVĚ KRONICE.....	26
6.1 Tradiční slavnosti výročního cyklu.....	28
6.1.1 Masopustní průvod	28
6.1.2 Smrtná neděle	28
6.1.3 Pout'.....	30
6.1.4 Boží tělo.....	32
6.1.5 Shazování kozla	35
6.1.6 Mikulášská obchůzka.....	36
6.2 Festivity životního cyklu	36
6.2.1 Svatba.....	36
6.2.2 Úvod.....	39
6.2.3 Pohřeb	39
6.3 Spolkové slavnosti	41
6.3.1 Slavnosti svěcení praporu	41
6.3.2 Sokolský slet	42
6.3.3 Další spolkové slavnosti	43
6.4 Výstavní slavnosti.....	43
6.5 Slavnosti svěcení významných staveb	45
6.6 Slavnosti odhalení památníků a pomníků	48
6.7 Uvítací slavnosti	49
6.8 Slavnosti národního charakteru	49
6.8.1 Tábory lidu.....	49

6.8.2 Slavnost odhalení Žižkova pomníku.....	50
6.8.3 Výročí Karla IV.	52
6.8.4 Odhalení pomníku Jana Amose Komenského	52
6.8.5 Slavnost Františka Palackého	53
6.8.6 Slavnost odhalení Riegrova obelisku.....	54
6.8.7 Slavnosti Mistra Jana Husa.....	55
6.8.8 Slavnosti na podporu České Matice školské.....	57
6.9 Hořické festivity obecně	58
7 ZÁVĚR	61
8 PRAMENY A LITERATURA	62
8.1 Prameny	62
8.2 Literatura.....	62
9 SEZNAM VYOBRAZENÍ V PŘÍLOZE.....	67
PŘÍLOHA	68

1 ÚVOD

Předmětem této práce je kronika hořického krejčího a písmáka Františka Šafránka. Kronika, vznikající v období mezi roky 1867 – 1908, je cenným zdrojem informací týkajících se historie města. Díky vzpomínkám na dětská léta kronika retrospektivně zasahuje až na samý konec 30. let 19. století a zaplňuje tak částečně mezeru, která tou dobou v písemných památkách města vznikla.

Tento pramen je však významný také z hlediska etnografie. František Šafránek usiloval prostřednictvím svého vyprávění a kreseb o zachování postupně mizejícího způsobu života ve městě a jeho okolí. Také díky němu si můžeme připomenout dávno zapomenutou podobu města a lidovou architekturu ze 40. let, než jeho ráz definitivně změnila ničivé požáry. Autor kroniky rovněž zachytil podobu lidového oděvu, mizející tradice a řadu dalších zajímavých informací týkajících se každodenního života druhé poloviny 19. století.

Původním cílem práce bylo zkoumat kroniku jako etnografický pramen, vzhledem k její značné obsáhlosti však bylo od tohoto záměru upuštěno. Cíl bádání byl proto zúžen na jedno z témat, které je v kronice bohatě obsaženo a tím je festivity. Prostřednictvím soustavné čtyřicetileté práce a „výletů“ do dětství zaznamenal F. Šafránek ve svém vyprávění řadu slavností a rituálů postupně mizejících i těch, které se v 19. století teprve objevily. Jeho vyprávění tedy může přispět jako další dílek do tak již rozsáhlé skládačky zaměřené na poznání vývoje festivit zkoumaného období.

Šafránkova kronika tak představuje hodnotný pramen, jehož další studium může být cenným přínosem v oblasti studia každodennosti českého maloměsta v druhé polovině 19. století.

1.1 Metodika

Práce s lidovou kronikou přináší jistá úskalí. Při jejím studiu je třeba mít na paměti, že pracujeme s pramenem převážně subjektivní povahy. Způsob, jakým kronikář pohlížel na svět, byl formován množstvím rozličných faktorů, jejichž hlavním jmenovatelem byla sama doba, v níž autor žil. Kroniky lidové proveniencí se na rozdíl od kronik oficiálních neřídily žádnými pokyny, jak při jejich tvorbě postupovat. Obsah a forma kroniky je založena pouze na rozhodnutí autora. Skrze záznamy událostí k nám tak promlouvá osobnost kronikáře spolu s jeho radostmi a obavami.

Jak již bylo nastíněno výše, záznamy dotýkající se etnografie představují v kronice obsáhlou složku rozmanitých témat, jak si později ukážeme. Zpracování by zřejmě náročností a rozsahem přesahovalo možnosti bakalářské práce, a proto došlo po podrobnějším prostudování kroniky k rozhodnutí zúžit zaměření práce pouze na jedno z témat, kterým je festivita. Přístupu Františka Šafránka k tomuto tématu bude později věnována samostatná kapitola, nebudeme se proto na tomto místě zmíněnou otázkou dále zabývat.

Důležitým krokem při práci s tématem festivit bylo vymezení pojmů. Z literatury je zřejmé, že v oblasti vládne v pojmosloví značná roztříštěnost, což je ovšem ve velké míře způsobeno skutečností, že se zde střetávají přístupy různých oborů. Při studiu literatury se setkáváme nejčastěji s pojmy „festivita“, „slavnost“, „oslava“ a „rituál“. Je tedy nezbytné alespoň rámcově vymezení pojmů tak, jak budou následně užívány v textu¹. Zatímco někteří badatelé pojmy striktně odlišují, v práci jiných můžeme sledovat jejich překrývání či splývání.

Výraz festivita můžeme vnímat jako zastřešující pojem. M. Lenderová spolu s M. Mackovou píše o festivitě ve vztahu k 19. století následující: „*šlo o jedinečnou, jindy periodicky se opakující výjimečnost, jež se stala nárokovanou součástí života a měla určité společenské rysy, které ji vydělovaly ze všedního dne*“ (Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 277). Termín tak pokrývá náplň svátečního dne v lidové tradici, ale také odpovídá slavnostem nově vznikajícím.

Rituál může a nemusí být součástí festivity. Václav Frolec píše: „*Rituál je prostředníkem mezi sociální organizací a biologickými rytmy vlastními člověku*“. „*Vztah mezi rituálem a slavností je oboustranný. Obřad může být součástí slavnosti a také slavností (slavnostním obřadem)*“ (Frolec 1990, 19). Rituál může zároveň existovat samostatně. Modernizace přetvořila lidové obřady „*ve slavnosti s obřadními, mnohdy už málo závaznými, prvky*“ (Frolec 1990, 18).

Rozdílem mezi pojmy „slavnost“ a „oslava“ se zabýval například Bohuslav Beneš. B. Beneš poukazuje na výrazný faktor záměny, který můžeme pozorovat již ve výkladových slovnících. Přesto se sám přiklání k názoru tyto pojmy od sebe oddělovat. Slavnost definuje jako oficiální událost, při které převládá reprezentativní funkce,

---

¹ Na problematiku terminologie poukázal například Václav Frolec (Frolec 1982). V. Frolec viděl příčinu zejména v přístupech různých oborů, neboť každý obor používá terminologii jemu vlastní, a přestože badatelé často užívají totožných výrazů, může se jejich význam lišit. Tento názor se jeví platným rovněž pro studium festivit.

zatímco při oslavě dominuje spíše funkce emoční a integrační (*Beneš 1991, 74*). Vzhledem ke složitostem užívání názvosloví se nejeví výše zmíněný přístup pro účely této práce jako nejvhodnější, neboť ještě komplikuje už tak problematickou situaci. Z toho důvodu nebude mezi těmito pojmy striktně rozlišováno.

Další úskalí představuje třídění festivit. Původní záměr měl vycházet z klasifikace městských slavností publikované Václavem Frolcem v roce 1990 (*Frolec 1990b, 350*). Vzhledem ke složení festivit, jež nám poskytuje pramen, se můžeme Frolcovou klasifikací inspirovat spíše v rámci jím stanovených podkategorií². V práci byly stanoveny tyto kategorie: Tradiční slavnosti výročního cyklu, Festivity životního cyklu, Spolkové slavnosti, Výstavní slavnosti, Slavnosti svěcení významných budov, Slavnosti odhalení památníků a pomníků, Uvítací slavnosti a Slavnosti národního charakteru.

Samotná tvorba kategorií a jejich užívání s sebou nese jistá úskalí. Uměle vytvořené kategorie nedokážou zcela obsáhnout pestrost a variabilitu festivit. Vzhledem ke složitému vývoji dochází k přesahu do kategorií jiných. Festivity ryze rodinného charakteru mohou přesahovat do sféry veřejné. Slavnosti odhalení pomníků některých osobností mohly být svým obsahem zároveň slavnostmi národními. V případě Hořic například slavnost výstavní v sobě zahrnuje také slavnost národní. Třídění má sloužit spíše jako pomůcka pro snazší orientaci a zpřehlednění tématu. Nelze však popřít, že realita je vždy barvitější.

1.2 Stručný přehled bádání

Vývoj zkoumání lidových kronik jak z historického, tak etnografického hlediska přehledně shrnul ve své stati Eduard Maur Kronikářské záznamy lidové proveniencie jako etnografický pramen (*Maur 2006*).

Šafránkova kronika sloužila jako cenný zdroj informací již v minulosti. Z roku 1927 pochází článek Františka Strnada Šafránkova hořická kronika, publikovaný v Účetní zprávě městské spořitelny v Hořicích (*Strnad 1927a*). Autor zaměřuje svou pozornost nejprve na Šafránkovu život, následně přímo cituje vybrané pasáže věnující

---

² Pramen nabízí pouze zlomek spektra městských slavností a kompletní užití klasifikace by mohlo vést ke zkrácení a tříštění analyzovaných festivit.

se městu ve 40. letech 19. století. V tomtéž ročníku je otištěn další Strnadův článek Hoříčtí krejčí, v kterém autor rovněž využil Šafránkovy kroniky jako jednoho z pramenů (*Strnad 1927b*). Roku 1956 vyšla v Českém lidu studie Františka Kufnera pod názvem Hořícký lidový kronikář a kreslíř František Šafránek (*Kutna 1956*).

Kapitoly věnované F. Šafránkovi nalezneme také v pracích Oldřišky Tomíčkové O hoříckých kronikách a kronikářích (*Tomíčková 2006*) a Hořice odedávna do dneška (*Tomíčková 2008*). Z historického hlediska se zabýval rozbořem Šafránkovy kroniky Tomáš Horák ve své diplomové práci pod názvem Hořícký kronikář a kreslíř František Šafránek. Práce rovněž obsahuje kapitolu, která se okrajově zaměřuje na Šafránkovy etnografické zájmy (*Horák 2002, 55*). Stejnomený článek T. Horák publikoval v roce 2012 v časopisu *Marginalia Historica* (*Horák 2012*).

Nedocenitelným zdrojem při studiu festivit 19. století je soubor prací Čeňka Zíbrta *Veselé chvíle v životě lidu českého*, vydaných v osmi svazcích mezi lety 1909 – 1911³ (*Zíbrt 1910, Zíbrt 1911*). Práce shrnuje informace o stavu lidových tradic na konci 19. a počátku 20. století a začleňuje je do širokého kulturního kontextu. V průběhu 80. let se věnovala studiu slavností například Hannah Laudová (*Laudová 1980*). Velký zájem o problematiku festivit nastal na konci osmdesátých a na začátku devadesátých let. Konalo se několik konferencí, z kterých byly posléze vydány sborníky. Sborník *Město, prostor, lidé a slavnosti* vyšel roku 1990 jako výstup z X. strážnického symposia. Kromě článků, věnujících se soudobému stavu, zde bylo i několik článků zaměřených na postupnou proměnu festivit zahrnujících rovněž situaci v 19. století (*Frolec 1990a, Moravcová 1990*). Publikována zde byla rovněž klasifikace městských slavností navržená Václavem Frolcem (*Frolec 1990b*). Následovaly další konference a další sborníky. O rok později vyšel sborník *Slavnosti v moderní společnosti*. Významnou součástí festivit se zabýval sborník *Slavnostní průvody* z roku 1994 shrnující příspěvky z konference konané předešlého roku v Olomouci. Pražské slavnosti a velké výstavy zkoumaly články publikované ve stejnojmenném sborníku z roku 1995. Také můžeme nalézt některé články zkoumající festivity z obecného hlediska (*Pešek 1995, Pešková 1995*). Mezi práce obsahující obecnější přehled můžeme zařadit také *Dějiny hmotné kultury a každodennosti českého venkova 19. a první poloviny 20. století* (*Novák a kol. 2005*). Festivité v 19. století se věnuje také kapitola v

---

³ *Veselé chvíle v životě lidu českého* byly naposled souborně vydány v roce 2006.

publikaci kolektivu autorů *Z dějin české každodennosti (Lenderová – Jiránek – Macková 2009)*.

2 MĚSTO HOŘICE V PRŮBĚHU 19. STOLETÍ

Počátek 19. století v českých zemích byl charakteristický agrárním prostředím. Prvotní impulz vedoucí k proměně společnosti je u nás kladen již do 80. let 18. století, kdy v našich zemích započala průmyslové revoluce. Změny však probíhaly nejprve velmi pomalu. K masové industrializaci u nás došlo až v poslední čtvrtině 19. století (*Machačová – Matějček 2008, 22–23*). Menší města tak poměrně dlouhou dobu unikala modernizaci a řada z nich v průběhu první poloviny 19. století stále odpovídala spíše agrárnímu prostředí (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 283*). Jana Macháčová spolu s Janem Matějčkem ve svém článku podávají ekonomické vysvětlení této situace. Onu neměnnost menších měst vidí v konzervatismu měšťanstva, které se obávalo „nového“ (*Machačová – Matějček 2009, 30*). V očích lidí té doby přinášela změna příliš vysoká rizika a nenabízela jistý zisk. Strach z prodělku, který mohl mít v prostředí malého města fatální následky, podporoval stávající strategii, která nabádala spokojit se s málem. Až do poloviny 19. století tak byla menší města zakonzervována a svázána dosavadní tradicí. Strach z „nového“ ovšem zacházel ještě dál. Jistoty dané odkazem předků není snadné opustit. Společnost se tedy držela důvěrně známého, dokud to bylo možné.

Také Hořice prošly podobným vývojem. Město se rozkládá v nadmořské výšce 311 m n. m. na pomezí Krkonošského podhůří a úrodné oblasti Polabí. Přírodní podmínky jsou zde na rozdíl od severněji položených oblastí vcelku příznivé, také úrodnost půd nepatří k nejhorším.

Hořice představovaly centrum panství, zastávaly funkci střediska lokálních trhů a řemeslné výroby. Z pramenů ovšem vyplývá, že se v tomto období jednalo o město spíše chudé, které si až do poloviny 19. století zachovalo spíše venkovský ráz. Venkovský charakter podtrhovala převažující dřevěná zástavba. Zděné budovy zde byly výjimkou. Tomu odpovídal i způsob zdejšího života. Obyvatelé se věnovali řemeslu, zemědělství zde rovněž figurovalo jako doplňkový zdroj zajištění obživy (*Matějček 1993, 115 - 116*). Přítomna byla i podomácká textilní výroba řízená faktory (*Tomíčková 2008, 150*).

Zásadní změna v podobě města nastala okolo poloviny 19. století. Veliký požár, ke kterému došlo roku 1846, způsobil rozsáhlé škody, které zásadním způsobem ovlivnily budoucí podobu města. Město se tak začalo postupně více přibližovat

industriálnímu městskému prostředí, přestože si i nadále uchovávalo některé tradiční maloměstské rysy (Tomíčková 2008, 20).

V roce 1850 již měly Hořice téměř tři tisíce osm set obyvatel a dále se rozvíjely (Matějček 1993, 114). Roku 1873 městská kronika informuje o více než šesti tisících obyvatelích (Bařina a kol. 2002, 111). K dalšímu rozkvětu přispěla také stavba železnice⁴, přivedená do blízkosti města roku 1857. Ve stejném roce zde byla založena první továrna a další následovaly. V souladu s textilní tradicí podhůří se jednalo o tkalcovny (Matějček 1993, 115, Tomíčková 2008, 151). Zásadní změnu přinesl konec roku 1859. Císařský patent tehdy rozhodl o zániku cechů a umožnil rozkvět svobodného podnikání (Bařina a kol. 2002, 20).

Ve druhé polovině 19. století došlo rovněž k výraznému rozvoji těžby hořického pískovce, kterou umožnila jednak změna společenských podmínek, ale také zdokonalování technologií (Tomíčková 2008, 146). Další rozvoj průmyslu měla podpořit i průmyslová škola sochařsko-kamenická, k jejímuž založení dostali hoříčtí radní svolení v roce 1883 (Tomíčková 2008, 179).

Cílem kapitoly samozřejmě není celkové shrnutí historie města v komplikovaném 19. století, ale spíše nastínit, jak zásadním vývojem za tu dobu Hořice prošly. Výstižný komentář k tomu přinesl sám F. Šafránek, který se zřejmě kolem roku 1867 vyjádřil takto: „*Naše město vninější době vypada proti tenkrate tak že kdyby nekterý neboštik vstal že se zde ani nepozná neb jen co se za me pameti sjinačilo*“ (Šafránek 1867 – 1895, 32).

---

⁴ Na vlastní železniční stanici si hoříčtí občané museli počkat až do počátku 80. let (Matějček 1993, 115).

3 KRONIKÁŘSTVÍ V ČECHÁCH 19. STOLETÍ

Přestože o dlouholeté tradici kronikářství v našich zemích nemůže být pochyb, cílem kronikářů bylo po staletí zachycení významných událostí spojených převážně s životem elit. Každodenní život začal pronikat do písemných záznamů ve větší míře až v 18. století, což úzce souviselo se vzrůstající gramotností lidových vrstev.

V tomto období se začaly častěji vyskytovat takzvané rodinné kroniky, které vznikaly jako krátké poznámky zapisované na desky a okraje bible či modlitebních knížek, nebo byly vepsány do kalendářů. Tyto záznamy obvykle informovaly o významných rodinných událostech, obsahovaly rovněž poznámky týkající se rodinného hospodaření a všeho, co s ním souviselo (*Pubal 1985, 8; Maur 2006, 83; Náplavová 2002, 9*).

V druhé polovině 18. století se na venkově, většinou mezi sedláky či drobnými měšťskými řemeslníky, objevovali písmáci (*Maur 2006, 83*). Lidoví kronikáři se pro své bohaté životní zkušenosti a vědomosti rozšiřované četbou, těšili respektu a úctě svého okolí. Reprezentovali aktivní složku tehdejší společnosti, projevovali zájem o soudobé dění a obavy o události budoucí. Kroniky lidové proveniencí vznikaly z osobních potřeb autora uchovat své vzpomínky, zkušenosti a názory. Reflektovaly tedy nejen dobu, prostředí a smýšlení společenské vrstvy, z níž písmák pocházel, byly především jedinečným projevem autorovy osobnosti (*Černý 1940, 47; Kutnar 1971, 74; Machačová – Matějček 2010, 399; Pubal 1985, 9*).

V 19. století i nadále vznikaly kroniky rodinné, setkáváme se rovněž s kronikami, jež vedly fary⁵. Od počátku století jsou zaváděny kroniky školní, které často obsahovaly, mimo jiné, důležité informace týkající se dějin obce. Svou vlastní kroniku vedla také řada spolků (*Pubal 1985, 13 – 14; Náplavová 2002, 9*).

Významnou událost pro další vývoj kronikářství u nás znamenalo nařízení ze dne 18. srpna 1835. Na základě tohoto výnosu měly v Čechách veškeré obce, světské i farní, založit a následně vést Pamětní knihy. Myšlenka plošného zavedení kronik vzešla od nejvyššího českého purkrabího, hraběte Karla Chotka, který se nechal inspirovat přístupem zavedeným v Bavorsku (*Pubal 1985, 9*). Nařízení bylo doplněno návodem o čtrnácti bodech, které podrobně vysvětlovaly, jak správně kroniku vést a na jaký druh

---

⁵ Ačkoli některé farnosti vedly kroniku již dříve, jednalo se spíše o výjimky. Četnost farních kronik počala vzrůstat až ve druhé polovině 18. století (*Pubal 1985, 13*).

informací se při její tvorbě zaměřit. Důraz byl v tomto ohledu kladen také na zachycení každodenního života obcí, zvyků a tradic jejich obyvatel. Jazykem kronik se měla stát němčina nebo latina. Toto nařízení však nebylo respektováno v celém rozsahu, zejména v důsledku nemožnosti zajistit vhodné podmínky zvláště v menších obcích. Nesetkalo se také s příznivou reakcí vrchnosti, která jej vnímala pouze jako další z mnoha povinností. Samotná města odrazovala pro změnu nařízení psát kroniku německy nebo latinsky (*Pubal 1985, 10; Náplavová 2002, 9*).

Skutečně všeobecnou platnost získalo zavedení obecní kroniky na našem území až v roce 1920 vydáním zákona č. 80/1920. Také tento zákon byl doprovázen metodickými pokyny s důrazem na lidové zvyky a popis běžného života v obci (*Černý 1940, 4; Náplavová 2002, 9*).

3.1 Hořické kroniky a kronikáři

Ve srovnání s vývojem kronikářství v českých zemích se Hořice mohou pyšnit řadou významných písemných pramenů, které poskytují unikátní informace k poznání kulturně-historického vývoje města. Zvláště prameny týkající se poloviny 19. století jsou z hlediska historiografie oceňovány (*Matějček 1993, 114*).

Počátky zápisu významných událostí ve městě spadají již do druhé poloviny 16. století. První kronika později zvaná **Kučerova**, vznikala od roku 1577 až do roku 1689 a po odmlce pokračovala opět od roku 1732 do roku 1776. Kronika vznikala formou záznamů vepsaných do Historického kalendáře Daniela Adama z Veleslavína. Originál se bohužel nedochoval, záznamy z ní však zůstaly zachovány v opise vyhotoveném Josefem Ladislavem Janderou. Tento opis nalezneme jako součást jeho rukopisu *Anmerkungen* (*Tomíčková 2006, 11*).

Dalším historickým pramenem, který se zachoval pouze v opisu pořízeném J. L. Janderou je **Rychterova kronika**. Záznamy informují o událostech ve Městě a okolí, ke kterým docházelo v období mezi lety 1756 a 1805 (*Tomíčková 2006, 11*).

K prvnímu pokusu o oficiální vedení záznamů důležitých událostí ve městě došlo v polovině 18. století. Z iniciativy města Hořic byla roku 1754 zřízena pamětní kniha **Liber Memorabilium**, která byla vedena městským syndikem. Poslední zápis

v kronice je datován k roku 1823. Na tuto snahu nebylo dále navázáno (*Tomíčková 2006, 12*).

O založení městské kroniky⁶ se roku 1856 zasloužil hořický rodák, profesor matematiky na Univerzitě Karlově, **Josef Ladislav Jandera (1776 – 1857)**. J. L. Jandera v tomto roce založil nadaci, jejímž účelem bylo finančně zabezpečit úřad městského kronikáře. Před svou smrtí stihl J. L. Jandera ještě sepsat názorné instrukce, jak mají kronikáři při vedení kroniky postupovat. Prvním oficiálním městským kronikářem v Hořicích se stal místní učitel⁷ **Josef Horák (1822 – 1901)** (*Tomíčková 2006, 27*). V roce 1892 nahradil J. Horáka ve funkci městského kronikáře **Josef Pazourek (1862 – 1933)**. J. Pazourek se však psaní kroniky věnoval pouhé čtyři roky, neboť se před ním otvírala slibná kariéra. Místo něj se kroniky od roku 1896 ujal **Josef Kulhánek (1841 – 1920)** (*Tomíčková 2006, 30 – 31*).

Jedenáct let od vzniku městské kroniky začal vést kroniku svého rodu a posléze i města krejčí František Šafránek, kterému se budeme podrobněji věnovat v další kapitole. Vznikla tak osobitá zpověď českého řemeslníka na pozadí událostí druhé poloviny 19. století.

---

⁶ Od tohoto roku byla městská kronika vedena víceméně kontinuálně až do dnešních dob s výjimkou přerušení činnosti v období po první světové válce, kdy se opakovaně nedařilo místo kronikáře obsadit více než rok, a kritického období let 80., kdy významně poklesla kvalita záznamů (*Tomíčková 2006, 33, 40*). Po roce 1906 byl k městské kronice připojen záznam tajemníka okresního zastupitelstva v Hořicích Bohumila Kliky Z minulých pamětí, který rovněž informoval o situaci v Hořicích před rokem 1856 (*Matějček 1993, 115*).

⁷ Podmínky stanovené Janderovou nadací vyžadovaly pro výběr kronikáře učitelské povolání (*Tomíčková 2006, 33*).

4 FRANTIŠEK ŠAFRÁNEK (1831 – 1908)

Hořický rodák František Šafránek (*Obr. 1*) se narodil dne 26. září roku 1831 v rodině tkalce Františka Šafránka staršího a jeho ženy Kateřiny Šafránkové rozené Valtrové. Otec pocházející z nedalekého Lukavce se s manželkou po svatbě roku 1823 usadil v Rohoznici u Miletína, ale ještě před narozením syna Františka zakoupil domek číslo 257 v Přemyslově ulici v Hořicích (*Obr. 2*), kam se přestěhovali. František Šafránek měl deset sourozenců, pět z nich však zemřelo ještě v dětském věku (*Šafránek 1867 – 1895, 5 – 6; Tomíčková 2008, 274*).

Po ukončení školní docházky, kterou F. Šafránek absolvoval v hořické dvoutřídní farní škole, se toužil vyučit dámským krejčím. Přání se mu však nesplnilo, neboť byl přijat do učení na krejčího pánského v Hradci Králové. Učení v Hradci jej však nebavilo. Zanedlouho se proto do rodného města vrátil a pokračoval zde ve zvoleném oboru. Vyučení úspěšně zakončil roku 1847. Téměř celý rok 1848 působil jako tovaryš v Nové Pace. Následujícího roku se F. Šafránek vydal, jak bylo v tehdejší době zvykem, do světa na zkušenou. Procestoval Moravu, Rakousy a rovněž část Německa⁸ (*Šafránek 1867 – 1895, 11 – 12, 19*).

K návratu do Hořic ho přimělo až závažné onemocnění matky. Po její smrti v září roku 1856 F. Šafránek naposledy vycestoval, tentokrát do Drážďan, aby se, jak sám uvedl, „*ještě něco přicvičil zvláště ve střiži*“. Setrval zde však necelé tři měsíce. Koncem téhož roku se vrátil domů do Hořic, patrně již s úmyslem usadit se zde natrvalo. Tak skutečně učinil a roku 1857 byl po složení mistrovských zkoušek a zaplacení poplatku 15 zlatých⁹ přijat jako mistr do cechu krejčovského. V září téhož roku se oženil s Annou Jirouskovou, která mu v následujících letech povila tři dcery. V roce 1859 přišla na svět prvorozená Emilie Anna, roku 1861 se narodila Anna Marie a o tři roky později, tedy v roce 1864 se narodila nejmladší dcera Františka Hermína (*Šafránek 1867 – 1895, 29 – 31*).

F. Šafránek do své rozkvétající živnosti náležitě investoval a v roce 1867 odcestoval do Vídně, kde zakoupil šicí stroj, který patřil k soudobému nejmodernějšímu vybavení. Počáteční pracovní úspěchy dokonce umožnily F. Šafránkovi zakoupit v roce

---

⁸ Vandr byl považován za vrchol řemeslnického vzdělání (*Machačová – Matějček 2008, 30*). Kdo neměl ve své vandrovní knížce 6 roků práce v zahraničí, nedostal povolení k provozování samostatné živnosti (*Strnad 1927*).

⁹ Poplatek byl vyměřen za chyby v mistrovském kusu (*Šafránek 1867 – 1895, 29*).

1868 domek ve Farské ulici. Pro F. Šafránka spokojená a úspěšná 60. léta vystřídala léta 70. vyznačující se nejen ekonomickými obtížemi, ale také strastmi v životě rodinném (*Šafránek 1867–1895, 221–223*).

V květnu 1872 se F. Šafránek konečně dočkal narození syna, kterého pojmenoval František Jaroslav. Chlapec však zemřel v polovině ledna roku 1873 (*Šafránek 1867 – 1895*). Obzvláště těžký byl pro Šafránkovu rodinu rok 1878. Jeho žena Anna vážně onemocněla. Neznámá psychická choroba vyžadovala nepřetržitý dozor rodiny. Čas strávený bděním u manželčina lůžka věnoval F. Šafránek své kronice. Stav nemocné se postupně začal zlepšovat a zdálo se, že došlo k úplnému uzdravení, které, jak se mělo později ukázat, nebylo trvalého charakteru (*Šafránek 1867 – 1895, 245*).

V roce 1879 byl F. Šafránek zvolen „starším“ spolku krejčovského, který měl zřejmě svou činností navázat na tradici místního cechu krejčovského. Této úlohy se zhostil s velkým nasazením. Do té doby upadající organizace začala pod Šafránkovým vedením zvolna vzkvétat (*Šafránek 1867 – 1895, 259 – 263*). Úřad předsedy aktivně zastával celých 23 let a během svého působení se výrazně podílel na vzestupu a dobré pověsti tohoto spolku, za což byl na konci roku 1894 odměněn čestným diplomem (*Šafránek 1867 – 1895, 259 – 263; Šafránek 1894 – 1900, 12 – 14*). Tím však jeho veřejné aktivity zdaleka nekončily. Mezi lety 1883 až 1886 byl členem Výboru obecního zastupitelství. Pyšnil se také členstvím v Měšťanské besedě, v Hospodářské průmyslové jednotě či v Živnostenské besedě. Více než dvacet let se také podílel na činnosti pěveckého spolku Ratibor (*Šafránek 1867 – 1895, 377*).

V roce 1894 se nemoc Anny Šafránkové vrátila. Přes veškerou snahu rodiny i lékařů se její stav nadále zhoršoval. Nakonec vyčerpaná rodina svolila k jejímu převozu do pražské nemocnice na Karlově. Zde Anna Šafránková 13. září 1895 zemřela ve věku nedožitých 60 let. Pochována byla za účasti rodiny na Olšanském hřbitově v Praze (*Šafránek 1894 – 1900, 90 – 91*).

Tři roky po smrti své ženy se František Šafránek odstěhoval do Nového Bydžova za dcerami Annou a Františkou, které tam působily jako učitelky ručních prací. Stáhl se z přímé účasti na dění v Hořicích. Ani na odpočinku však neustal s aktivním způsobem života a ještě roku 1898 se vypravil do Holandska na návštěvu za svou nejstarší dcerou Emílií (*Šafránek 1867 – 1895, 305*).

Kronice se obětavě věnoval až do smrti. Stihl dokončit ještě tři svazky. Pátý díl zůstal rozepsaný. František Šafránek zemřel 1. dubna roku 1908 v Novém Bydžově. Bylo mu 76 let. Pochován je u kostela Svatého Gotharda na starém hřbitově v Hořicích (*Šafránek 1907 – 1908, 136*).

4.1 Šafránkova kronika různých událostí

Kronika různých událostí známější jako Šafránkova kronika byla psána od roku 1867. Prostřednictvím vzpomínek pamětníka však zachycuje rovněž období starší. Při četbě se tak seznámíme s hořickými reáliemi ze 40. let 19. století. Časová kontinuita zápisů sahá díky zpětnému doplnění zápisů až k roku 1858. V pěti dílech jsou na dvou tisících třech stech devadesáti čtyřech stranách vylíčeny události přesahující druhou polovinu 19. století. Autorovy vzpomínky na Hořice let 40. jsou pro město unikátním pramenem, neboť přinášejí informace o období, pro něž nemáme jiných písemných pramenů¹⁰. Množství témat, jimiž kronika oplývá, je skutečně široké. Ona rozmanitost patřila k tradičním projevům práce lidových kronikářů (*Kutnar 1971, 79; Nahodil – Robek 1960*).

Kronika vznikala po řadu let a záznamy jsou tak řazeny převážně chronologicky, zvláště zpočátku. Plynulý běh událostí je obvykle přerušován autorovými vzpomínkami na Hořice let čtyřicátých. Od druhé knihy se chronologická posloupnost stále více stírá, přesto je alespoň rámcově dodržována i nadále¹¹. K opakování informací jednou zapsaných nedochází příliš často a většinou slouží spíše k připomenutí a doplnění dalších dosud neuvedených informací. Konec kalendářního roku bývá doplněn komentářem, v němž autor bilancuje rok uplynulý a zvažuje, jaký bude rok nadcházející. Komentáře představují obvykle kritiku soudobých mravů, které se v kronikářových očích neustále zhoršují. Na budoucí vývoj pohlíží kriticky a stále více se uchyluje k vzpomínkám na dobu minulou. Přesto nelze F. Šafránka chápat jako odpůrce pokroku. Kritický postoj a vzpomínky na mladá léta jsou pochopitelnou reakcí starého člověka na stále rychleji se vyvíjející svět kolem.

---

¹⁰ První městská kronika zřízena z nadace Ladislava Jandery byla vedena až od roku 1856 (*Tomíčková 2006, 27*).

¹¹ Tento způsob psaní s postupným doplňováním již dávno minulých událostí je pro tvorbu lidových kronikářů typický, jak uvádí například Z. Feichtingerová (*Feichtingerová 2010, 118*).

Své zápisy psal F. Šafránek latinkou, kterou si osvojil jako samouk, neboť v době jeho školní docházky se dosud vyučoval švabach (*Šafránek 1867 – 1895; Tomíčková 2006, 12*). Samotný zápis obsahuje velké množství pravopisných chyb, což je patrné z citací hojně užitých v dalších částech textu. Můžeme se rovněž setkat s nedokončenými větami. Autor často také slova úmyslně zkracoval. Interpunkční znaménka užíval výjimečně a spíše náhodně. Přes tyto nedostatky je text v rámci možností celistvý, přehledný a obvykle srozumitelný. Jednotlivé zápisy jsou od sebe graficky odděleny tématickými nadpisy, což umožňuje snadnou orientaci v kronice¹². Záznamy jsou rovněž často doplněny datem popsané události. Podrobnějšího členění textu do odstavců kronikář nevyužívá.

Při psaní kroniky používal F. Šafránek několik informačních zdrojů. Setkáváme se pravděpodobně jednak s bezprostředním záznamem informací, jichž byl autor sám svědkem, ale pracoval zřejmě také se svědectvím informátorů¹³. Další kategorií informací, které F. Šafránek v kronice hojně užíval, jsou jeho vlastní vzpomínky z dětství. Jako informační zdroj mu sloužil také tisk. Na jeho užívání poukazují zejména záznamy komentující události nejen v rámci Evropy¹⁴.

Mezi jednotlivými svazky kroniky můžeme pozorovat kvalitativní i kvantitativní rozdíly. Jelikož začal F. Šafránek psát první svazek kroniky v třiceti šesti letech a ukončil jej v době, kdy mu bylo již šedesát čtyři let, zahrnuje tento díl kroniky největší časový úsek, který pokrývá velkou část Šafránkova produktivního života. V tomto díle dominuje snaha o zaznamenání významných událostí ve městě, pozornost věnuje rovněž událostem širšího dosahu. Mezi pravidelné příspěvky patří rovněž informace o počasí či vývoj cen obilí. Zdá se, že jako zdroj v tomto díle dominují osobní zážitky a zkušenosti¹⁵. Rovněž se zde častěji než jinde setkáváme se stručnějšími příspěvky. Další díly odrážejí skutečnost, že po odchodu na odpočinek v roce 1898 mohl kronikář věnovat svému dílu mnohem více času. Zároveň je však později patrná izolace od dění ve městě, která se postupně umocňuje.

---

¹² Jsou samozřejmě případy, v nichž se autor nechal strhnout svým líčením a od původního tématu mírně odbočuje, vždy však s logickou návazností na téma předesílané.

¹³ Poměr mezi událostmi, kterých se Šafránek účastnil a těch, u kterých používá informace z doslechu či z tisku nelze přesně určit. Nelze vyloučit ani možnost, že autor zdroje různě kombinoval například pro zpřesnění informací.

¹⁴ Uvedme například požár hostince v Kalifornii a srážku parníků v Liverpoolu v roce 1883 či epidemii cholery, která vypukla téhož roku v Egyptě (*Šafránek 1867 – 1895, 320, 337*).

¹⁵ Rozhodně je zde patrný úzký kontakt s děním ve městě.

První zápis v kronice je datován k 6. lednu roku 1867. F. Šafránek ji zprvu zamýšlel jako rodinnou kroniku. Když však vyčerpал rodinnou tematiku, rozhodl se, že zaměření své kroniky rozšíří. Začal se tedy věnovat, jak již název kroniky napovídá, různým událostem (*Šafránek 1867 – 1895; Tomíčková 2006, 12*). Kronika byla původně adresována užšímu okruhu čtenářů, ale také tento záměr se nakonec změnil. Do roku 1906 je datován zápis na obalu jedné z kronik, ve kterém autor věnuje kroniku po své smrti městskému muzeu v Hořicích¹⁶.

Kontinuální líčení událostí, jak již bylo zmíněno výše, začíná rokem 1858. V první řadě se kronikář zaměřuje na události rodného města a jeho okolí. Kromě událostí regionálních sleduje rovněž události důležité pro český národ, politické události v rámci monarchie, neopomíná však uvést také významné okamžiky evropského a někdy dokonce i světového měřítká.

S postupem času a patrně s narůstajícími změnami ve společnosti se autor stále více uchyluje ke vzpomínkám a hlouběji nás, jakožto pamětník, seznamuje s každodenností 40. let 19. století. Tyto zápisy se v kronice začínají pravidelně objevovat od roku 1885. Autor navíc své poznámky mnohdy doplnil zhodnocením tehdejší a stávající situace, což nám přináší zajímavé informace o Šafránkově pohledu na změny, které nastaly v životě a kultuře lidu v průběhu 19. století (*Šafránek 1867 – 1895, 369 – 375*).

První kniha končí zápisem z 12. února 1895. Celkem 568 stránek psaného textu je doplněno obrazovými přílohami a mapou. První díl je jediný, který autor nedoprovodil ilustracemi (*Šafránek 1867 – 1895*). Druhý díl se opět navrácí k událostem roku 1894 a plynule pokračuje zápisem z dalších let. Druhý svazek je zakončen záznamem z 8. prosince roku 1900, má celkem 579 stran psaného textu. V této knize se poprvé objevují barevné ilustrace, které se staly nedílnou součástí kroniky až do samého konce (*Šafránek 1894 – 1900*). Třetí kniha navazuje na události posledního měsíce roku 1900 a následně se věnuje čtyřletému období končícímu rokem 1904. Třetí díl kroniky obsahuje celkem 562 stran psaného textu s ilustracemi (*Šafránek 1900 – 1904*). Zápis z roku 1904 plynule pokračuje ve čtvrtém svazku. Čtvrtý díl kroniky nás informuje, na celkem 550 stránkách, i o událostech, k nimž došlo mezi lety

---

¹⁶ Je otázkou zda stojí za tímto činem úvaha, že kronika má širší platnost či zda tento krok vyplývá ze skutečnosti, že Šafránkovy dcery zůstaly svobodné a F. Šafránek tak neměl potomky v přímé linii.

1904 – 1907 (*Šafránek 1904 – 1907*). Pátý a závěrečný svazek započatý roku 1907 předčasně zakončila autorova smrt. Všechny díly jsou opatřeny přílohami¹⁷.

Šafránkovým posledním záznamem v kronice je zpráva o smrti Josefa Hlávky. Kroniku uzavírají slova Františky Šafránkové, nejmladší dcery autora, která 17. dubna 1908 učinila zápis o otcově smrti (*Šafránek 1907 – 1908, 133, 136*).

4.2 Etnografie a Šafránkova kronika

Zájem o lidovou kulturu se začíná v práci Františka Šafránka výrazněji projevat v polovině 80. let 19. století, což zcela koresponduje s dobovou tendencí. Mezi záznamy od té doby čím dál častěji pronikal popis tradic a zvyků, které se počaly vytrácet ze života lidí v maloměstě. Při psaní čerpal kronikář z vlastních vzpomínek na většinou blíže časově nespécifikovaná 40. léta. Inspiraci pro něj v tomto ohledu představovala také Národopisná výstava konaná roku 1895. K dalšímu prohloubení zájmu o mizející podobu města došlo po jeho odchodu na odpočinek v roce 1897.

Zdá se, že při výběru témat v zájmové oblasti etnografie se F. Šafránek vědomě neřídil žádným konkrétním systémem. Setkáváme se zde pochopitelně s tématy souvisejícími s Šafránkovým životem osobním i profesním. Klíčem k pochopení výběru témat popisovaných v kronice je sama Šafránkova osobnost a rovněž touha kronikáře zachytit svět, v němž žil a který nenávratně mizí¹⁸.

Významnou složkou popisu jsou rovněž kolorované kresby, které názorně doplňují Šafránkovo vyprávění. S přibývajícím věkem tak kronikář stále intenzivněji usiloval o zaznamenávání mizejících způsobů života, aby je zachoval následujícím generacím (*viz příloha*).

Šafránkův etnografický zájem byl poměrně široký. Ve své kronice věnoval pozornost hmotné kultuře, tradicím i každodennímu životu. Obrazem i slovem zachytil kronikář vzpomínky na Hořice 40. let. Prostřednictvím naivních kreseb zachytil tou dobou již z velké části zaniklou dřevěnou zástavbu stejně jako řadu veřejných budov.

---

¹⁷ Patří sem například mapa s kompletním značením všech cest, které F. Šafránek vykonal, výstřižky novinových článků či tištěné obrázky s národní tematikou (Výstup praotce Čecha na Říp, Smrt Jana Sladkého Koziny, Praha v březnu 1848 a řada dalších).

¹⁸ V některých případech dokonce doplňuje popisovanou situaci ze 40. let o srovnání se soudobým stavem, což přináší zajímavou subjektivní perspektivu změn, k nimž ve druhé polovině 19. století docházelo. Zračí se zde zklamání a neutišitelná roztrpčenost, na kterou poukazuje již F. Kutnar (*Kutnar 1956; např. Šafránek 1867 – 1895, 365 – 375; Šafránek 1900 – 1904, 248*).

Další zájem v oblasti materiální kultury souvisel s krejčovským povoláním autora. Na stránkách kroniky je zobrazen a popsán lidový kroj nošený na Hořicku v ženské i mužské variantě. Při popisu částí oděvů se věnuje materiálům, ze kterých byly šity, a rovněž barevné skladbě kroje. V kapitole o vesnickém kroji na Hořicku se zabývá podobou oděvu v mužské i ženské variantě. Zajímavostí tohoto zápisu je sociální kritika dobových poměrů. Kronikář zde projevil lítost nad vymizením lidového kroje u venkovského obyvatelstva. Přímoou příčinu viděl v událostech, které následovaly po roce 1848¹⁹. Mezi dalšími spodobnil oděv sedláka na Lukavecku²⁰ (*Šafránek 1894 – 1900, 483*). K popisu oděvu se vrací také v rámci popisu různých slavností.

Ve svém líčení se kronikář snažil zachytit každodennost let čtyřicátých a její proměny. Při té příležitosti zaznamenal také různé pověry, které se tradovaly v souvislosti s běžnými činnostmi ale také významnými dny výročního cyklu.

Součástí kroniky byly samozřejmě také příspěvky týkající se festivit různého charakteru, kterým se budou podrobněji věnovat následující kapitoly.

Jako řemeslník v sobě nezapřel zájem o tradiční řemesla, k jejichž pracovní náplni, ale také žargonu se v kronice několikrát vrátil.

Také Šafránkova činnost spolková se do obsahu kroniky promítla. Nejpodrobněji se věnuje pochopitelně spolku krejčovskému, neopomínají však vznik a působení řady dalších spolků. Naskýtá se nám tak zajímavý pohled do spolkového života druhé poloviny 19. století s mnoha zajímavými detaily.

Líčení událostí z rodinného života nabízí další z tématických okruhů, které v kronice nalézáme. Je jím život ženy v druhé polovině 19. století. Dočítáme se zde o poutavých okamžicích ze života autorovy manželky a tří dcer.

---

¹⁹ Do kroniky zapsal toto: „*K výře nepodobné jest jak lid náš venkouský znenáhla vymýtil ze sebe kroj svých otců, jak mu kroj ten slušel a byl mu přirozeným, jest to již u Čechů jakousi nemocí, že tak málo drzejí se svého kroje. Čech se rád opičí po každém, brzy má kabát slovanský, nato zase srbský, hned zase německý a i francouzský módy a proto také jest svatou pravdou, že který národ ctí svůj kroj, ten také ctí svou vlast a je na ní hrdým, což věru u Čechů nejní. A tak i naše sedláci když po roce 1848 města jim vymohla, že sou zbavený roboty, která je odjakživa tížila, počali pánovatět a poznenáhla svůj oděv odhazovat a rounat se měšťákoj“.* Tím však zdaleka nekončí: „*Dnes již nejní ani stopy po jeho kroji národním. Dnes nerozeznáš sedláka od měšťana. Dnes máš z každé vsi celou řadu studentů. Každý chce mít z dětí velké pány, dcerky dávají do Prahy na vychování. Při pohledu bys neuvěřil, že to venkovské děvče, neb přijede do města v neděli jak z bohaté měšťské rodiny. Dnes vidíš v živnosti u sedláka pokoje malované, krásný nábytek, dcera pro sebe pokojík a vidíš ji místo jiné práce domácí sedět jako slečnu u fortepiána a matka za ní vše oddře. Toť ten převrat od roku 1840“* (*Šafránek 1867 – 1895, 369 – 371*).

²⁰Ves vzdálená cca 3 kilometry od Hořic.

5 FESTIVITA A JEJÍ PROMĚNY V 19. STOLETÍ

Devatenácté století je všeobecně známo svým bouřlivým vývojem. Je to období významných změn, které výrazně a nevratně ovlivnily způsob života společnosti. Nepřekvapí tedy, že se tyto změny promítly rovněž do podoby festivit.

Badatelé se shodují, že festivity znamenala „*narušení stereotypů všedního dne*“ (Pešek 1995, 7; Lenderová – Jiránek – Macková 2009). Toto vybočení z běžného řádu v sobě neslo celou řadu funkcí, které se vyvíjely a měnily spolu s dobou.

Obecně můžeme říci, že festivity (spolu s rituálem, který mohl být její součástí) reflektovala výjimečné události či období v životě společnosti a jedince. Její úlohou bylo tyto okamžiky zdůrazňovat a také připomínat. V rámci tradice tak byla také opětovně prokazována úcta k předkům a jejich odkazu (*o tom např. Pešek 1995, 9*). Kromě toho ovšem badatelé zmiňují řadu dalších, konkrétnějších funkcí s užší platností. Festivity mohly poskytovat například čas potřebný k uvědomění si a přijetí nové situace. To platí zejména pro některé festivity rodinné²¹ (*např. Pešková 1995, 31*). Využívány byly také pro uvolnění společenského napětí, jak uvádí například P. Burke a další (Burke 2005, 213; Pešek 1995, 8). V podstatě je můžeme označit za zásadní činitele na poli společenského řádu. Nesmíme ovšem opomenout ani jejich úlohu spojenou s odpočinkem a zábavou²² (Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 278; Stavělová 2008, 81, Pešek 1995, 6).

M. Lenderová spolu s M. Mackovou uvádějí také zcela nový rozměr, který festivitě přineslo 19. století. Byla jím možnost vyjádření vlastního názoru. Účast či neúčast na oslavě mohla nyní pro jednotlivce znamenat ztotožnění s určitým názorem či příslušnost k zájmové, genderové, politické či náboženské skupině. Toto platí více až od 60. let 19. století (Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 277; Pešek 1995, 8; Jiřikovská

---

²¹ Konkrétně ty, které souvisejí s přestupem z jedné etapy lidského života do jiné. Jejich součástí je přechodový rituál nezbytný pro zvládnutí a vyrovnání se s novou situací. O významu přechodových rituálů nezbytných pro zvládnutí hrozící krize se zmiňuje například Mircea Eliade (*Eliade 1994, 129*). Právě tento typ festivity si pravděpodobně udržel těsné sepětí s rituálem nejdéle.

²² Velké množství festivit 19. století skutečně poskytovalo prostor k aktivnímu odpočinku a zábavě, nicméně je jasné, že se ani v tomto případě nejedná o funkci obecnou, neboť se jí vymyká řada festivit závažnější povahy. Zároveň je pravděpodobné, že zábavní či relaxační funkce festivity nemusela být současnými vždy takto vnímána a v řadě případů se mohlo jednat spíše o druhotný jev sloužící k uvolnění vzniklého napětí, jako v případě pohřbu. Zábavní složka je velmi často napojená na uměleckou stránku oslavy (Pešek 1995, 9) mohla rovněž představovat významnou demonstraci prestiže a sociálního postavení.

1994, 53). Jako příklad můžeme uvést různé spolkové slavnosti či slavnosti s národní tematikou.

Za zásadní a téměř univerzální znak festivity však můžeme označit společný prožitek, který festivity přináší všem zúčastněným²³. Také proto byl velmi oblíbenou a často užívanou součástí festivit průvod²⁴. Umožňoval totiž v případě potřeby takřka neomezenému počtu lidí zapojit se aktivně do průběhu slavnosti (*Jiřikovská 1994, 51, 54*).

V městském prostředí 19. století jsme se mohli setkat s pestrým spektrem festivit a jejich výraznou proměnou, ke které v průběhu století došlo²⁵. Městské festivity v tomto období v sobě zahrnují jednak tradiční lidové a církevní slavnosti²⁶. Přítomny byly samozřejmě rovněž festivity související s důležitými etapami v životě člověka (*Stavělová 2008, 84*). V. Frolec upozorňuje, že již na konci 18. století a zejména pak během první poloviny 19. století se můžeme setkat s prameny poukazujícími na mizení tradičních prvků lidové kultury (*Frolec 1990, 14*). Tradice některých festivit postupně slábne. Některé mizí úplně, jiné se dostávají do pozadí a mohou být dokonce spojovány se společensky negativně vnímanými jevy jako s žebrotou v případě některých obchůzek. V reakci na společenské změny mizí také cechovní slavnosti. Tento vývoj a rychlost změn se mohla samozřejmě místně lišit. Změny reagující na politický vývoj, zvláště od poloviny století, jeví se jako rychlejší a také plošnější, alespoň v oblasti Čech.

Objevují se také festivity nové. Řada z nich je jednorázová, reagující na konkrétní podnět. Setkáváme se však rovněž s nově vznikajícími festivitami cyklickými (např. *Lenderová – Jiránek – Macková 2009*). V 60. letech se ovšem začaly objevovat politické slavnosti národní povahy. Důvodem oslavy bylo na řadě míst výročí zrušení roboty. Velké oblibě se například těšily slavnosti konané v den upálení Mistra Jana

---

²³ Výjimkou nejsou v tomto ohledu ani soukromé festivity. Počet účastníků je zde pouze zúžen na různě široký okruh přátel a známých.

²⁴ Bohuslav Beneš ve své práci definoval průvod jako jednu z oficiálních složek oslavy (*Beneš 1991*).

²⁵ J. Pešek ve svém článku nastínil zajímavou otázku: kdy přestává být oslava oslavou? Naznačuje, rozdíl mezi opulentní zábavou (sloužící ovšem pouze pro pobavení) a slavností, která je nositelkou hlubšího významu. Onen okamžik nastává podle autora tehdy, když význam, jehož je slavnost nositelem, přestává být srozumitelný a důležitý (*Pešek 1995, 10; Pešková 1995, 30*). Jak doplňuje J. Pešková, původně významné chvíle se stanou součástí každodennosti (*Pešková 1995, 30*). Zdá se, že právě v 19. století se mohly v rámci tohoto pojetí některé slavnosti přiblížit tomuto meznímu bodu. Autor sám jako příklad uvádí poutě.

²⁶ Podoba těchto tradičních festivit se v městském prostředí v průběhu času modifikovala a získala svůj vlastní specifický ráz.

Husa (*Moravcová 1990, 258; Novák a kol. 2005, 178*). Nově se objevují také slavnosti spojené s činností spolků, které byly v druhé polovině 19. století hromadně zakládány (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 285; Frolec 1990, 17*). Objevovaly se rovněž slavnosti pojaté jako nápodoba tradičních lidových zvyků (*Frolec 1990, 17*).

Shrneme-li tedy obecné tendence, které badatelé ve vývoji festivit 19. století pozorují, lze konstatovat, že typickou vlastností festivit je sykrese. Spojuje v sobě prvky tradiční i nové, světské i církevní se prolínalo. V průběhu 19. století můžeme rovněž pozorovat sílící sekularizaci. S tímto jevem souvisí rovněž vzrůstající důraz na zábavní složku (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 290; Frolec 1990, 17; Novák a kol. 2005, 165*).

6 FESTIVITA V ŠAFRÁNKOVĚ KRONICE

Šafránkova kronika nám poskytuje informace o poměrně širokém spektru festivit, které v Hořicích probíhaly v období od konce 30. let 19. století do roku 1908²⁷. Kronika zachycuje období pozvolné modernizace a rozvoje Hořic. Během této etapy došlo ke změnám tradičních struktur ve společnosti. Změny, k nimž v tomto období docházelo, se projevy také na podobě a skladbě festivit (*Matějček 1993, 114*). Festivity zachycené v Šafránkově kronice rámcově odpovídají základním rysům obecného vývoje festivit v 19. století.

Jak jsme již naznačili výše, informace, jež nám kronika poskytuje, byly zaznamenávány za různých podmínek a mají tak různou informační hodnotu. Toto tvrzení samozřejmě platí také pro popis festivit. Pro lepší orientaci vymežíme tři skupiny informací kolidujících do jisté míry s životními etapami autora.

Nejstarší vrstvu festivit popsanych v kronice datuje autor do druhé poloviny 30. let a do 40. let 19. století. Je třeba brát v potaz zejména skutečnost, že festivity datované kronikářem před polovinu 19. století²⁸ není v žádném případě možné chápat jako obraz skladby festivit v těchto letech. Jedná se především o výběr samotného autora. Je otázkou, zda kritériem jeho výběru byla působivost dětských vzpomínek, z nichž některé se vryly do paměti hlouběji než jiné, či zda autor zaznamenával cíleně zvyky mizející. Východiskem se jeví kompromis. Z Šafránkových zápisů zřetelně vystupuje frustrace způsobená změnami ve společnosti a opouštěním tradic, jež byly živé v době autorova mládí. Jeho snaha zachovat vlastní vizi starých „dobrých“ časů je zde nepopíratelná a právě onen výraz „vlastní“ je pro pochopení Šafránkovy kroniky stěžejním. Tento druh zápisů se v kronice objevuje od roku 1885 v podstatě až do konce. Poslední záznam tohoto typu vztahující se k festivitám pochází z roku 1906. Právě tento druh záznamů patří mezi ty nejčastěji doprovázené kresbami.

Jako informačně spolehlivější zdroj popisující podobu festivit můžeme chápat záznamy „aktuálního“ dění od konce 60. let kdy, byl autor již dospělým pozorovatelem. Nicméně i zde se vkrádá stín pochybnosti ohledně spolehlivosti záznamů. Není jasné,

---

²⁷ Počátek sledovaného období je ne příliš přesně vymezen v autorových záznamech jako období dětství. V kronice se objevuje například zápis vzpomínek datovaných samotným autorem do května roku 1836, kdy mu bylo necelých 5 let. Důvěryhodnější se již jeví nepřesná datace let 40. Není ovšem vyloučeno, že autor znal události roku 1836 například z vyprávění rodičů a sourozenců. Závěr zkoumaného období je pak vymezen autorovou smrtí roku 1908.

²⁸ Jedná se zde o tradiční slavnosti výročního cyklu (*viz. Str. 27*).

s jakým odstupem od prožité události Šafránek své záznamy zapisoval. Můžeme však předpokládat, že k zápisům docházelo velmi nepravidelně²⁹. Nevíme, jestli kronikář prováděl nějakou přípravu. Zda zápisy do kroniky vytvářel z paměti, či si vedl poznámky, které mohl po určité době do kroniky přepsat. Záznamy z tohoto období kronikářovy tvorby mají různou délku. Kronikář obvykle zachycuje průběh festivity od začátku do konce. Důraz na detaily je proměnlivý případ od případu. Některé slavnosti jsou popsány velmi stručně, jiné ovšem autor doplnil o zajímavé detaily.

K další pozorovatelné proměně Šafránkových záznamů dochází po odchodu na odpočinek roku 1898. Přestěhování za dcerami do 25 kilometrů vzdáleného Nového Bydžova postupně Šafránka stále více vzdalovalo od dění ve městě. V tomto období výrazně vzrostl počet zápisů věnujících se festivitám z dob minulých, které jsme zahrnuly do první skupiny. Zároveň pokleslo množství příspěvků informujících o soudobých festivitách. Mění se také druh informací, které nám ve svých zápiscích přináší. Velkou část popisu nyní tvoří výčet významných osobností, které se slavnosti zúčastnily. To může poukazovat na hojnější užívání denního tisku, jako informačního zdroje.

Obecně lze říci, že Šafránek popisuje průběh festivit, které zažil jako dospělý pozorovatel často až překvapivě civilním, dalo by se říci odosobněným způsobem. Z toho však vystupují záznamy, kde se výrazně projevuje jeho osobní citová angažovanost, úzce související s hrdostí na slavné okamžiky českého národa a rovněž na schopnost města důstojně a velkolepě se prezentovat. Výrazný kontrast k řadě neutrálních příspěvků tvoří rovněž vzpomínky na festivity a další události, které F. Šafránek prožil jako malý chlapec. Nápadný rozdíl mohl být způsoben skutečností, že aktuální dění zaznamenával Šafránek kronikář, zatímco při popisu zaniklých či zanikajících zvyků promlouvá Šafránek amatérský etnograf. Zanedbatelný není ani mnohdy výrazný časový rozdíl mezi těmito typy zápisků.

V kronice se setkáváme s několika typy festivit. Vystupují zde tradiční slavnosti výročního cyklu v modifikaci maloměstské kultury 19. století. Setkáváme se rovněž s drobným vzorkem festivit vztahujících se k významným etapám lidského života

---

²⁹ Například roku 1878, kdy opatroval svou nemocnou ženu, autor uvedl, že zpětně dopisuje záznamy za šest let. Delšímu časovému odstupu mezi zápisy nasvědčuje rovněž zakončení prvního svazku rokem 1895, přičemž v úvodu svazku druhého, se opět v záznamech vrací k roku 1894.

zastoupených svatbou, úvodem a pohřbem³⁰. Objevují se zde rovněž festivity v 19. století nově vzniklé. Jejich rozbor by nám mohl přinést alespoň částečnou představu o podobě a průběhu městských festivit 19. století.

6.1 Tradiční slavnosti výročního cyklu

Jak již bylo naznačeno výše, Šafránkem zaznamenané slavnosti nepředstavují kompletní skladbu slavností. Jedná se o výsledný výběr vzniklý více než dvacetiletým záznamem vzpomínek na dětství.

6.1.1 Masopustní průvod

O masopustu nacházíme v kronice pouze letmou zmínku, která byla součástí popisu poměrů ve městě ve 40. letech. „*Utery Masopustni se zase strojivali za maškary a celé karavany směšné představovali a všeliké šprými se provozovali v celém náměstí a lydu vždy bývalo plné náměstí a zvlášte malého dorostu*“ (Šafránek 1867 – 1895, 522). Nacházíme tedy pouze doklad o existenci tohoto zvyku.

6.1.2 Smrtná neděle

Smrtná neděle je v pořadí pátou nedělí postního období (Pejml 1941, 51). Váže se k ní řada lidových zvyků. V Šafránkově kronice se dočítáme o obchůzce s lítem. Dívky za prozpěvování různých koled obcházely se zelenými nazdobenými stromečky (zvané líto, létečko či májíček...) obec (Langhammerová 2004, 51). Na některých místech dívky přinášely líto až následující Květnou neděli (Frolcová 2001, 34; Jelínková 1994, 79). Obchůzka se mohla vyskytovat samostatně jako v našem případě, mohla ovšem představovat druhou polovinu tradice, neboť ji rovněž na řadě míst předcházelo vynášení smrti (Frolcová 2001, 34; Zíbrt 1910, 45). O tom se ovšem kronikář nezmiňuje. Ve sborníku okresu Hořického se dočítáme o vynášení či pálení smrti, jež bylo praktikováno ve vesnicích tehdejšího okresu (Jahelka 1895, 151).

---

³⁰ Pohřeb představuje v kategorizaci festivit problém, neboť se s ním setkáváme ve dvou formách – festivitou rodinnou a festivitou veřejnou v případě úmrtí osoby aktivně se podílející na veřejném životě.

Obchůzce v Šafránkově podání předcházely nutné přípravy „*tatinek měl oto starost tu že již před časem chodil po mladých lesích a koukaje který stromeček byl by ktomu spusobyly by se zněho pěkné lýta dalo udělat pak šel a uřízl si ho. Maminka te již před časem dělala něco zvajec aby mohla je vyfouknout a vejdukky se skovaly pak se všelijak barvily, ktomu však musela sehnat široké a ouské fábory a pentličky by jimy vystrojila svým dětem totiž děvčatům lýta*“ (Šafránek 1904 – 1907, 236). Z podkrkonoší jsou známa líta kulovitého tvaru, který byl tvořen svázáním vršku jehličnatého stromku. Na větvičky byla ještě před svázáním navlečena vyfouknutá vajíčka a barevné pentle (Obr.3 – 4; Šafránek 1904 – 1907, 235; Langhammerová 2004, 56 – 57).

Obchůzka začínala v časných ranních hodinách „*v tu neděly již od 6-ti hodiny rani bylo poulicich živo všady plno a nevynechaly ani jeden dům to šlo však o překot s takovým chvatem by dopoledne byli poměště hotovy, hospodyně mněli již dárky pro děti u dvěři připravené a tak jen se rozdávalo někde peníze, někde vajíčka, někde pernikové a někde pečivo*“ (Šafránek 1904 – 1907, 236). „*Když děvče přišlo zadvěře tak spustilo písničku někdy třeba dvě až tři najednou Smrt jde z města nové leto doměsta buďte páni veselý když vám lýta noseji i družbance květovance jaký je to mazanec bez kořeni bez vajec fiala růže ta nám pomůže svatý Petr zdřímá nese flaš výna abychom se napili p Boha chválili zátoč se koši dej nám po groši zátoč se mýsko dej nám popenízku na pšeničku a na žítka*“³¹ (Šafránek 1904 – 1907, 236 – 237). Uvedené fragmenty můžeme s mírnými odchylkami a v různém pořadí a složení najít ve folklorní tradici například na Hradecku a Mladoboleslavsku (Pejml 1941, 52 – 54) či v okolí Vysokého Mýta (Zíbrt 1910, 47). Na vzájemnou podobnost veršů můžeme ovšem narazit i ve vzdálenějších regionech, k čemuž zřejmě docházelo v důsledku míšení veršů³² (Zíbrt 1910; Thořová 2005, 47; Jelínková 1994, 97). Některé verše se liší pouze v detailech – je patrné, že ke zkreslení docházelo v mezích daných rýmem³³.

---

³¹ Velmi podobnou verzi zachytil hořický děkan Bohumil Hakl a publikoval ji v Narodopisném sborníku okresu Hořického (Hakl 1895, 180).

³² Mezi říkadly docházelo často k míšení jednotlivých veršů (Jelínková 1994, 97). Verše, jež F. Šafránek zaznamenal, se zřejmě vyskytovaly v různých kombinacích a různých variantách po celém našem území (Thořová 2005).

³³ Například svatý Petr jde v některých verzích říkanky z Říma například na Mladoboleslavsku (Zíbrt 1910, 53), jinde hřímá jako v Kokořově u Nepomuku či v Hořeních Počaplech u Roudnice (Zíbrt 1910, 50–51). Ve verzi zprostředkované F. Šafránkem zdřímá. Věra Thořová uvádí, že tyto verše spolu s veršem „mazanec – bez kořeni bez vajec“ „*vznikly původně jako parodie na duchovní píseň Buoh náš všemohúci*“. Tato parodie se nám zachovala v záznamu z 16. století (Thořová 2005, 53).

V roce 1906, kdy kronikář tento zvyk popsal, vnímal jej již jako tradici upadající. Koledovat chodila prý pouze nejchudší část obyvatelstva³⁴. Ani zde si F. Šafránek neodpustil společenskou kritiku: „*Lyde jsou čím dále spančtější a již nedopusti ani řemeslník ani lepší dělník aby dítě šlo si na koladu již se to považuje jako žebrota. Dnes ani ten chudy nechce byti chudym předsvěttem musý každý dělat pána*“ (Šafránek 1904 – 1907, 237). J. Langhammerová uvádí, že v nedalekých Lázních Běláhoř se tradice občůzky s litem udržela až do 50. let 20. století (Langhammerová 2004, 55).

6.1.3 Pout'

Poutě měly v našich zemích dlouholetou tradici. Člověk 19. století se s ní mohl setkat ve dvou podobách. První z nich představuje fyzicky namáhavou cestu vykonanou pěšky, jako možnost vyslovení prosby, symbol pokání a vyjádření úcty k Bohu, Panně Marii nebo některému světcí. Poutníci směřovali k nábožensky významnému místu, jež bylo spojováno s konáním zázraků (Langhammerová 2004, 175 – 176, 182).

Poutí byla nazývána také slavnost patrona místního kostela, na kterou směřovala procesí z blízkého okolí. Datum pouti se obvykle řídilo svátkem světce, jemuž byl kostel zasvěcen (Langhammerová 2004, 193; Novák 2005, 174).

Vedle významu náboženského měla pout' také význam společenský. Umožňovala lidem odpoutat se od každodenní rutiny a dávala prostor navazování nových kontaktů a přinášela tak řadu zážitků. Právě tato funkce postupně v průběhu 19. století převládla nad náboženským účelem poutě³⁵ (Langhammerová 2004, 197).

Hořícká pout' se konala pátou nedělí po Velikonocích v kostele svatého Gotharda³⁶ na stejnojmenném vršku za městem. Tato pout' se pravděpodobně těšila velké oblibě, kterou F. Šafránek přisuzuje zázračné studánce³⁷ (Šafránek 1894 – 1900, 488; Šafránek 1904 – 1907, 114). Z kronikářových záznamů, v nichž vzpomíná na poutě konané v roce 1836 a 1840, se dozvídáme, že sem již v sobotu přicházela více než

---

³⁴ Stejnou tendenci zaznamenala také T. Nováková u občůzek konaných na svatou Dorotu v Litomyšli (Nováková 1908, 148). Zmíněný jev komentuje ve své práci rovněž Č. Zíbrt (Zíbrt 1910, 41).

³⁵ Kritika vyhledávání poutí za jiným než náboženským účelem se ozývala již o několik století dříve (Zíbrt 1889, 138).

³⁶ Ačkoliv svátek svatého Gotharda připadá na 4. května, je datum konání pouti pohyblivé v závislosti na datu Velikonoc. Původ tohoto pohyblivého termínu není znám.

³⁷ „*Největší pověst oni byla jak kdysi v letech 30 o velike drahotě kdiž hospodyne zadělala s touto vodou v díži chleba a sázela do pece jen malé bochánky ty pak v peci tak nabyly že jich stěži pro velkost ven dobytí mohly*“ (Šafránek 1904 – 1907, 114).

stohlavá procesí z Lomnice nad Popelkou, z Nové Paky, z Olešnice, z Vysokého v Krkonoších či z Plotišť u Hradce Králové (Šafránek 1894 – 1900, 214). Ve městě bylo tou dobou skutečně živo, „vsobotu večer byli hořice plné lidu zvikiem tehdejší bylo že každý majitel domku bral sobě bezplatně tolik pouť: na noc kolik mohl a ještě že byli kol kolem náměstí podlouby přenocovalo moc na podloubych“ (Šafránek 1894 – 1900, 214). Procesí nejprve směřovala do města, do kostela Narození Panny Marie a posléze se vydala na vrch Gothard. F. Šafránek zaznamenal toto „velkým procesím se zvonilo a i kňez im šel za město naproti nato vikonalo každé procesí zde v kostele pobožnost a pak šli na sv: Gothard kde odbili křížovou cestu a též i tam vkostele mnoho lidu přenocovalo ráno ve 4ho již zase chodili na Gothard a dolu a spivajice a nám chlapcům jak blaze bylo kdiž za nimi jsme skorouhvičkami šli je viprovodit“ (Šafránek 1894 – 1900, 214). Velikost kostela svatého Gotharda neumožňovala v tomto případě sloužit mši uvnitř „a tak se odbývalo kázání venku nahřbitově a lide rozesedali po všech hrobech neb tenkrat nebili ještě hroby tak kráslené květinami jako dnes odpoledne bylo požehnání a nato šel celý velký průvod zase s praporci a korouhvi dolu dochramu“ (Šafránek 1894 – 1900, 488). Díky kronikářovým záznamům známe také přibližnou podobu průvodu, který byl vypraven z Hořic: „o ½ desáté se scházeli veškeré spolky a korporace o 10te se průvod hnul na před školní mládež pak odrostlejší dívky nato hůdba a nyní řemeslné cechove, krejči, ševci, pekaři, krupaři, řezníci a cech sedmeráku michaný to cech vesmes se svými praporci nato pan farář pod baldachinem a velke množstvy lidu“ celé toto procesí se ubíralo na vrch Gothard (Šafránek 1894–1900, 488).

Kronika nám rovněž přináší informace týkající se zábavní funkce pouti. Na vrchu Gothard se shromažďovalo množství obchodníků se svými krámky, ve kterých prodávali různé sladkosti. „Však mladý lid se zdržel venku mezi kramáři a perníkáři a bavili se dle tehdejších običeju děvčatům kupovaly marcipán a pěčna a velká srde a husi šištičky šli richle na odbyt chasnici se sázeli kolik který jednou ruku přerazi panáku nebo brejli, položili totiž 5 neb 6 dle umluvi pernikových panáku hezky na sebe na kramě a sice tak, aby polovina těchto panáku s prken vičnivala a jednou ranou pěstmi je musil přerazi kdiž to dovedl ostala mu kořist a druhý to zaplatil též tak se dělo s urážením pernikov: brejli. Nemaleu veselost působilo saska snist pernikového panáka, neb brejle, neb koně, též i srdce bez držení nato byla podivana jak se přitom kroutil, a posunky činil aby se mu to zast nevismeklo“ (Šafránek 1904 – 1907, 116). „Tež byla zábava v sázení na fiky a pomeranče také byli hráči v kostky, vorliček ptáček,

kobyly sedlaček, též i kramáři lákaly hrychtive za své boudy a hrály „červena plati“ tyto chitráci dali jednou vyhrat ale pak ho nepustily dokud měl krejcar v kapse s těmi každý špatně pochodil“ (Šafránek 1904 – 1907, 116). Kronikář zde zřejmě zachytil pouze část z celkové škály stánků a zboží, které mohly nabízet. Při otázce, jakou optikou nahlížel právě na tuto část vyprávění, dostáváme záhy poměrně snadnou odpověď, neboť tento výběr nejvíce připomíná svět viděný očima malého chlapce.

Po skončení církevní náplně pouti následovala taneční zábava. V Hořicích probíhala v Slámově hospodě. Z kroniky se dočítáme, že zábava lidu venkovského byla sociálně diferencována a oddělena od zábavy měšťanské: *„ihned počalo se nahoře v slamove hospodě tancovat ale jen same venkovské jen do 7mi hodin nato počali měšťáci jak ale tam zbila nějaká chasa ciza tedy byla ihned pranice“ (Šafránek 1894 – 1900, 488).*

Náboženský význam pouti postupně slábl. Na konci 19. století byl již náboženský význam na řadě míst překryt světskými radovánkami (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 286*). V den konání pouti, 20. května roku 1900 učinil kronikář následující zápis: *„Dnes však vše pomiji stare zviky a običeje vimizeji a tež i poutě bývají čím dal slabši. Lid přestal chodit na procesi a zvláště spolky a tak to šlo richle dolu ze již šlo za knězem vsi 10 bab a tak konečně přestalo se vůbec s procesim již chodit“ (Šafránek 1894 – 1900, 488).*

6.1.4 Boží tělo

Svátek Božího těla je jedním z pohyblivých církevních svátků. Slaví se devět týdnů po zeleném čtvrtku a jedenáct dnů po Božím hodu svatodušním. Nejčasnější termín, na který může svátek Božího těla připadnout je 21. květen, nejzazší termín představuje 24. červen (*Vondruška 1991, 66; Langhammerová 2004, 150*).

Jeho kořeny sahají až do středověku. Nejstarší záznamy informující o Božím těle na našem území pochází z poloviny 14. století. Rozkvět tradice však nastal až na konci 17. století v době rekatolizace. Přestože se jedná o oslavu Kristova lidství, lidové pojetí dodalo obřadu řadu okázalých prvků typických spíše pro oslavy světského charakteru (*Vondruška 1991, 66; Langhammerová 2004, 150*).

Procesí postupně obcházelo čtyři bohatě zdobené oltáře, pravidelně rozmístěné například v rozích náměstí nebo kolem kostela. Průvod se u každého zastavil a vyslechl si začátek jednoho z evangelií. Procesí se rovněž modlilo za příznivé počasí, dobrou

úrodu či ochranu obce (Vondruška 1991, 66; Langhammerová 2004, 150; Pejml 1941, 81). Posvěceným květinám zdobícím oltáře byla přičítána ochranná magická moc, pro kterou byly vysoce ceněny (Pejml 1941, 82; Zíbrt 1889, 125).

Hořice 19. století se pyšnily dokonce třemi slavnostmi v rozmezí dvou týdnů. První procesí se konalo ve čtvrtek na náměstí, následující neděli se odehrávala slavnost na Habru a o týden později se ubíralo procesí k vrchu Gothard (Šafránek 1894 – 1900, 355).

Město se na slavnost pečlivě připravovalo. O zhotovení oltářů se staraly řemeslné cechy, které celou výrobu rovněž financovaly. „*Při kterém domku byl stavěn oltář tedy ten majitel dával těm kteří ten oltář stavěli vždy snidani a sice: výno a rohliky a zato obdržel tu největši máji (břízovej strom) která vzadu oltář zdobila*“ (Šafránek 1894 – 1900, 355). Stavba oltáře před domem byla vnímána jako prestižní záležitost.

O podobě samotného procesního průvodu se nám zachovala pouze stručná informace, jako součást popisu cesty, kterou se průvod ubíral na kopec Gothard. Průvod prý „*sestavoval ze všech řemesel: Cechu s praporci a veškerých korporaci*“ (Šafránek 1894 – 1900, 355).

Zatímco po družičkách, pro slavnost tak typických, nejsou v Šafránkově kronice ani stopy³⁸, objevují se zde postavy „mládenců“. Tuto úlohu zastával sbor většinou svobodných mužů v počtu asi 30 až 40 členů, které bylo třeba pro řádnou přípravu svolat již čtrnáct dní předem (Šafránek 1867 – 1895, 518; Šafránek 1904 – 1907, 68). Přípravu popisuje autor takto: „*chodily každý den na sv: Gothard dopískovce a učily se vojenskému kroku a defilirce a poslední dni tež ve střelbě nadešel den musely byti připravení, oblek jejich sestával, černý frak, u čer: kalhoty byl: vestu a cilindr, kdo takový oblek neměl což bylo řidké tedy si ho vypujčil a to musel k pánům a židum občane fraky nenosily a neb si nechal u čer: kabatu napřed šosi dovnitř založit a byl s toho frak*“ dále pokračuje „*tež i flinty musely sobě zaopatřit proto byla to směsice zbrani každá jiné formy ale jen kdiž byla flinta Komandantem byl vždy frantiř: Bičičště starý feldvébl na druhý den bož:těla o 9té vyrukovaly na cilindru měl každý po vojensku strčenou tři listou dubovou větvicku a celá kompanie maširovala k rádnici kdesi vyzvedly prápor jest to ten samý a do dnes se chová v múseum pochází z dob válek tureckých a je na něm půlměsíc*“ (Šafránek 1904 – 1907, 68). Poté se celý průvod

---

³⁸ Absence jakékoliv zmínky o družičkách je dalším dokladem Šafránkova genderově orientovaného výběru.

odebral ke kostelu, mládenci „vstoupily do rady a 8 mužů konalo kolem p. Faráře pod baldachinem pohyblivy špalir, na náměstí se celá kumpanye oddělila a když nastalo pozdvýchování. Tedy komando. Habtácht: man vird die generalise šarše machen, division fertik, šlak án hoch – fajer a nýni to praskalo, když se jim někdy povedlo stejně salvu udělat tu jim radosti oči zazářili“³⁹. Tato podívaná se těšila v širém okolí velké oblibě, a jak F. Šafránek píše „za tehdejší doby bylo to považováno za největší parádu a také kvůli tomu a těmto mladencům přišli zvenkova kde kdo od děti až do starce a tak náměstí bývalo přeplněné“ (Šafránek 1904 – 1907, 68).

Zatímco oslava Božího těla v Hořicích přetrvala do 20. století, v průběhu 19. století zaniklo nejprve procesí na Gothard a později kolem roku 1898 ustaly také oslavy Božího těla na Habru⁴⁰ (Šafránek 1894 – 1900, 355).

Přestože slavnost Božího těla byla především slavností církevní, nemůžeme zde nevidět výrazné projevy typické spíše pro slavnosti světského charakteru. Také tato slavnost byla mimo jiné záležitostí reprezentace a Šafránek ji tak vnímal⁴¹. Také u ostatních slavností si můžeme povšimnout, že se Šafránek příliš nevěnuje popisu církevních obřadů, jež byly součástí slavnosti, pouze upozorňuje na jejich přítomnost. Jedná se ovšem spíše o projev skutečnosti, že náboženství bylo v té době neodmyslitelnou součástí běžného života. Kronikář tak zřejmě neviděl důvod, proč se tomuto tématu hlouběji věnovat, neboť vše bylo zřejmé.

---

³⁹ Střelbu jako zvukovou kulisu s oblibou užívanou při oslavách Božího těla uvádí Čeněk Zíbrt (*Zíbrt 1889, 124*).

⁴⁰ Tuto skutečnost dával F. Šafránek do souvislosti s koncem činnosti cechů, kterou však klade do roku 1883: „však poslední leta zvláste od roku 1883 kde Cechové přestali svou činnost nasledkem nových živnosten: zákonu přestal jejich příjem a nasledkem toho nechtěli již oltaře ze své kapsí platit tedy obec hořicka povolila na dva oltaře po 5ti zl jeden vrinku a jeden v habru ostatní 3 stavěli si občane v habru sami a také i to omrzelo a ještě ktomu byla na habr čím dal menši navštěva a slabé průvody tak že již rok 1898 a 1899 přestalo na habru odbývání boži: těla a převzala to ulice hradecká (nýni hůsova tři.) a tak již po tyto dva roky se zde odbývalo a takto mnohé staré památky vzali zasvé“ (Šafránek 1894 – 1900, 355) Přestože činnost cechů byla formálně ukončena vydáním císařského patentu č. 227 roku 1859 cechy zanikaly postupně, některé na svou činnost navázaly formou živnostenského spolku. Nejdelšího trvání měl v Hořicích cech spojených řemesel kamenicko-zednicko-tesařský a pokrývačský, který se transformoval v živnostenské společenstvo stavební až roku 1884 (*Bařina a kol. 2002, 110–111*). Odchylna jednoho roku, se kterou se v dataci definitivního zániku cechů v Hořicích setkáváme, může být způsobena skutečností, že od oné události do doby kronikářova zápisu uplynula řada let (Šafránek 1894 – 1900, 355).

⁴¹ „Spíše okázalou než zbožnou slavností“ vyhodnotila Boží tělo druhé poloviny 19. století také T. Nováková (*Nováková 1908, 152*).

6.1.5 Shazování kozla

Za poměrně rozšířený zvyk v našich zemích můžeme označit shazování kozla. Ke shazování kozla docházelo v lidovém prostředí jako součást posvícení a masopustů. Kozel byl shazován rovněž na svátek Svatého Jakuba, který připadá na 25. července. V lidovém prostředí byl zvyk spojován s osudem mučedníka svatého Jakuba⁴² (*Zíbrt 1911, 63*). V městském prostředí se tohoto zvyku ujal cech řeznický (*např. Zíbrt 1911, 64–65; Macek, J. a kol. 1968*). Právě tuto podobu tradice nám přibližuje F. Šafránek (*Šafránek 1867–1895, 525*).

Pentlemi ozdobený kozel byl obvykle vyveden vzhůru na vrchol věže a po vyčtení ortelu byl svržen dolů. Užívalo se rovněž štítů či střech domů. Známe rovněž případy, kdy bylo nebohé zvíře svrženo z lešení nebo dokonce ze skály (*Zíbrt 1911, 65*). „*Cech řezníků míval každoročně svou zvláštní slavnost, která v městě mnoho hluku nadělala a to odbývali vždy na svat: Jakuba schazování kozla. Jako chlapec jsem se na to díval roku 1838 a roku 1840. První schazování se dělo z domu obecního kde nyní stojí dům jiný, kde jest průchod do kasáren. Byla to vysoká budova, měla několik „cokovitých“ štítů a v protředním bylo okno do půdy a tam byl ubohý kozel vynešen maje všechny nohy spoutané. Tu vystrčil oknem hlavu jeden řezník a to ten nejvýmluvnější, maje v jedné ruce lahev vína a v druhé sklenku. Tu vždy nalitou oknem vyzvedl a odřikával všeliké verše, pak připil na zdraví „půlmistra“ purkmistra? Pak zase soud? edům, pak staršímu od řezníků, pak celému cechu a ještě mnoho jiných přípitků a přitom hodně křičel, že ho bylo slyšet. Nato byl čten ortel kozlovy, co vše zavínil. Na to byl kozel oknem dolů shozen, dole čekal řezník s nožem, kterej jej píchнул. Nato byl pečen a byly hody. Nakonec byla nůše rohlíků dolů visipána“ (*Obr. 7; Šafránek 1867 – 1895, 525*). Po skončení rituálu obvykle následovala lidová zábava s hudbou a tancem, v průběhu které byl kozel pečen (*Zíbrt 1911, 65*).*

Shazování kozla spolu s dalšími zvyky souvisejícími s obětováním živého zvířete bylo církvi a stejně tak i úřadům trnem v oku. I přes různé zákazy se na řadě míst provozoval tento zvyk ještě v druhé polovině 19. století (*Zíbrt 1911, 65 – 66; Novák 2005, 168*).

---

⁴² Zíbrt uvádí „*Výklad ukrutného obřadu zněl, že prý to na památku sv. Jakuba, který shozen s chrámu Jeruzalemského“* (*Zíbrt 1911, 63*). Při tomto výkladu zvyku došlo k záměně svatého Jakuba Menšího (Alfeova) a Apoštola Jakuba označovaného jako Větší či Zebedeův. Svátek svatého Jakuba Menšího, kterému byla přisuzována mučednická smrt svržením z hradeb chrámu, připadá na 3. května zatímco 25. červenec je věnován apoštolu Jakobovi, který byl sťat (*Adam 1998, 232*).

6.1.6 Mikulášská obchůzka

Stejně jako o masopustu zmiňuje se F. Šafránek o obchůzkách probíhajících večer před svátkem svatého Mikuláše ve 40. letech 19. století pouze v obecné rovině: „večer před sv: Mikulášem strojivali se starši chasa sousedská za mikuláši a chodili postaveních byl to sv. Mikuláš a jeho sluha pak anjel a čert nesměl chibět a rozdávali malým i velkým a zato byvali zase odměněný peněz tak že vždy vidělali“ (Šafránek 1867 – 1895, 522).

6.2 Festivity životního cyklu

6.2.1 Svatba

Svatbě věnoval F. Šafránek velkou pozornost, v kronice se k ní vrátil několikrát. Hned na začátku záznamu zdůraznil, že se bude věnovat popisu honosné selské svatby, ačkoliv zároveň dodal, že „i každá sebemenší svatba řídila se dle starého obyčeje“ (Šafránek 1867 – 1895, 371).

„Jak mile sobě synek vyhlídl děvča a měl se ku ženění najal sobě družbu čili plampače a šli k vyvolené, přijdouci tam, tedy při vkročení do světnice odříkával plampač všeliké průpovědi dle starého zvyku nato posadivše se ku stolu a smlouvali věno nevěstino jestli se shodli byl ustanoven den kdy se veselka odbývati ma⁴³, neshodlili se tedy se šlo zase kjiné neb vždy bylo jich vyhlídnutých několik“⁴⁴ (Šafránek 1867 – 1895, 371 – 372).

Týden před svatbou objížděl ženich spolu s družbou přátele, příbuzné a známé a zval je na svatbu. Koláče se dle Šafránka pekly dva dny před svatbou a roznášely se posléze „přátelům a známým“ (Šafránek 1867 – 1895, 372).

V den svatby se již od rána sjížděli hosté. Kolem jedenácté nasedli svatebčané na vozy, aby vyrazili do kostela. Vpředu průvodu jelo „12 neb výce hůdebníku zanimi družba vrúce maje velkou rákosovou hůl stříbrnou rukovětí naní dlouhý prút rozmarini“⁴⁵

---

⁴³ Šafránek připomíná, že mezním termínem pro konání svatby byl svátek všech svatých (Šafránek 1867 – 1895, 373).

⁴⁴ Pro srovnání článek F. Pokorného (Pokorný 1895, 156 – 157).

⁴⁵ Významu rozmarýnu a dalších stále zelených při svatebních obřadech se věnuje například článek Olgy Danglové (Danglová 2003). Využití těchto rostlin mělo skutečně dlouhou tradici a jako symbolický prvek jsou v souvislosti se svatebními obyčejí rozšířeny po celé Evropě (Danglová 2003, 49).

a velkou červenou mašli na prsou průt rozmarini s mašli“ (Obr. 8; Šafránek 1967 – 1895, 372). Za družbou jel na koních ženich a mládenci⁴⁶ (Obr. 9), kterých bývalo dle kronikářových slov šest až osm (Obr. 10). Mohlo jich údajně být také dvacet i více, v případech honosnějších svateb. Za mládenci jela nevěsta⁴⁷ s družičkami, následovaly vozy se svatebčany, kterých bývalo patnáct až dvacet, opět dle honosnosti svatby (Šafránek 1967 – 1895, 372; Šafránek 1894 – 1900, 480 – 481). „Byla to podívaná na tu veselou společnost již skoro spitou vzláště ženy venkovské celou cestu vískaly a skrze ves neb město plnými hrsti házely koláče mezi lid a děti, lahve s kořalkou a dávali známým připíjet. U města jim obyčejně zatahli přes cestu provaz ověšen pestrými šátky a tu se musel ženich vykoupit. U kostela se slezlo a do fary nes družba na talíři pěkný hedbávný šátek darem knězi který je oddá a jedna ze žen zase nesla též do fary velký krásný bochník chleba v té kvalitě jak se naš mazance. Do něj bylo plno ratolestí nastrkáno. Tyto byly dělané z tenkých dřívěk a v máslovém těstě smažené a tak to bylo obalené a pěkně se ty stromečky v tom pecnu vyjímaly“ (Šafránek 1967 – 1895, 273). Církevnímu obřadu kronikář opět nevěnuje pozornost, což jen dokládá výše zmíněné úvahy (viz. Boží tělo). Po skončení obřadu svatebčané opět nasedli do vozů a „zase v tom v pořádku odjeli. Hostiny byly velkolepé“ (Šafránek 1867 – 1895, 274). Honosně vystrojená svatba byla otázkou prestiže (např. Heroldová 1983, 47).

Po skončení hostiny se rozešla společnost do svých domovů, aby se připravila na večer „k muzice“. Tou dobou se již v domě nevěsty scházely pozvané ženy k večeři. „Diž se najedli a napili a hodně veselý byli nastalo štěhování peřin od nevěsty k ženichoj každá vzala kus a svelkým, křikem, smýchem, a výskáním táhli společně k ženichoj tam počali postele stlát jedna ustlala a druhá ji to rozházela a tak to šlo několikrát a diž to bylo sedli k připraveným stolům a byla hostina druhá a to trvalo do

---

⁴⁶ „Tito hoši mněli před Svadbou plné ruce práce čistit nejlepšího koně by se leskl tež postroje černit leštit ohon vzadu zhora spleten v malé ruličky a nejvíše průt rozmariny a mašli tež i nakrku hřivu spleтали v mašle Ruličky do kterých zapléтали rosmarinů a barevné pentličky za což se potom každý pišnil který měl svého koně nejlépe višňořeného a vrúce každý pouze rákosku na konci zkroucenou“ (Šafránek 1894–1900, 481).

⁴⁷ Nevěsta „ měla střevíce červeně lakové kůže, bílé punčochy, krátkou sukni z červeného mezulánu neb černou soukenou a dole kolem na 6 coulů neb 15 centimetrů těžkou hedvábnou pentli velikou zástěru fěrtoch hedvábnou, krátký život se šůskami vzadu, rukávy nahoře ohromné šířky. Šněrovačku čili živůtek z červeného hedvábí a zlatem pošitý. Na krku několik šňůr českých korálů a náký dukáty a kole krku červený šátek. Nejhezčí byla hlava – její vlasy byly na celé hlavě do samých malinkých vrkočů čili copu vpletené a v každém tom copu byl vpleten proutek rozmarýny a tak byla hlavy celá zelená, tež podobně i družičky byly tak připravené“ (Šafránek 1867 – 1895, 273 – 274).

*půl noci*⁴⁸ nato se zdvýchli a šli kmuzice.“ O půlnoci utichla hudba a nadešel čas čepení nevěsty⁴⁹. „Uprostřed světnice ji posadily oddělali ozdobu hlavi a věneček dolu nahlavu dali čepec neb šatek a přitom všelikého říkání pak se vzali všechny báby za ruce nevěstu v prostředku a kolem ni vedli divoké tance a přitom spívali a hudba stejně hrála. Jůž je udělaný juž je to hotovy par vajíček na rendlíček máslo at' tam nechybí a pak ji odevzdali ženichoj⁵⁰“ (Šafránek 1867 – 1895, 523). Šafránkovo vyprávění rámcově odpovídá obrazu svatby na Hořicku, který nastiňuje F. Pokorný⁵¹ (Pokorný 1895, 159 – 163).

Šafránek připojuje rovněž své zhodnocení změny, jakou festivity prodělala do roku 1885. Během více než čtyřiceti let se podoba svatebního veselí výrazně změnila. Téměř se vytratil tradiční lidový charakter festivity. „Dnes je jinák, dnes se má nazývati Svatba Panská. Dnes nejní družbů, dnes nemají s sebou hudbu, dnes nejede žádný na koni, dnes neházej koláče, dnes nejedou na vozích. To vše již vymizelo z lidu venkovského. Dnes jedou v nádherných kočárech a bričkách. Ženich slízá u kostela oděn v černý saloní kabát, černé spodky, lakýrové botky, bílou kravatu, bílé rukavičky. Nevěsta bílé neb jiné barvy atlasové šaty, též takové botky a hlavu nádherně česanou a bílý veliký závoj z hlavy až k zemi přes obličej, celá zahalená jak turkyně. U oltáře drží kněz nad nimi dlouhou řeč. Při oddávání drží mládenec s družičkou nad jejich hlavami atlasovou pentli na které jsou zelené věnečky nad každou hlavou navléknuté. Co by tomu dřívější sedlák říkal kdyby to teď viděl“ (Šafránek 1867 – 1895, 374 – 375). Na jiném místě dodává „Dnes se ženeji mladé třeba 18ti leté a kdiž má jen 20 neb 22 to má již zmeškano děvčata se vdávají dosti často od 15ti a 16 roku. Dříve bylo chasníkoj 26 až 30 a ještě starší děvčata 24 a 26 a nebyli takové noční toulky taková rozvázanost rodiče byli moudrý a děti poslušný proto byl také každý dobře zdráv a dlouho byl živ a Dnes? Je každý samá souchotina žádný nemá dlouhý věk vše je slabo a nezdravo a tak celé jenerace záhy hynou. Tenkrát to vdani nešlo tak s čerstva običejně chodil hoch za holkou dvě tři až 6 roku než se vzali a tak již jeden druhého dokonále seznal neb deně mýmo pátku chodil kjejim rodičům“ (Šafránek 1894–1900, 39).

---

⁴⁸ Půlnocí zde nebyl pravděpodobně myšlen přesný časový údaj, ale spíše polovina večerní či „noční“ zábavy.

⁴⁹ V. Frolec označuje čepení nevěsty za kulminační bod tradiční svatby (Frolec 1984, 230).

⁵⁰ Zpěv veršů „Už je to uděláno“ uvádí rovněž Pokorný (Pokorný 1895, 163).

⁵¹ Je sice možné, že F. Šafránek článek F. Pokorného znal a popis čepení by vzhledem k možnosti opožděného zápisu mohl přibližně časově odpovídat době jeho vydání, nezdá se však, že by z něj F. Šafránek čerpal.

I nadále zřejmě přetrvával význam svatby jakožto prostředku reprezentace. Šafránek ve svých komentářích naráží (a ne poprvé) na snahu sedláků vyrovnat se městské společnosti. Opět je zde cítit kronikářův smutek a nespokojenost nad změnou starých poměrů a rovněž na jeho názor, že společnost „zpanštěla“ (Šafránek 1894 – 1900, 482).

6.2.2 Úvod

O úvodu se kronikář zmiňuje v souvislosti se společenskou stigmatizací žen, které se „dopustily“ tedy počaly nemanželské dítě. Tyto ženy dostávaly spolu s „p. bábami⁵²“ do ruky „červené svíčky diž šli kolem oltáře – vdané jak až dosud mají voskovice byli“ (Šafránek 1867 – 1895, 521).

6.2.3 Pohřeb

Ačkoliv je pohřeb vnímán především jako festivity soukromá, v Šafránkově podání se setkáváme převážně s jeho veřejnou podobou. Kronika nám však nabízí několik úhlů pohledu.

Okolnosti pohřbu z let 40. popsal F. Šafránek následovně: „*Veškerý lyd který zemřel odnesly cechove každý cech měl 12 černých dlouhých pláštů tak že byla na to podívaná kdýž někdy šlo 4 až 6 cechu vtěchto pláštích a kaž faguli jako kús latě a v ní svíčku rakev byla od jakživa přikryta přígrovem na rakvi ležela kniha připata a druhá kniha stála přišroubovana. Obě velké jako misál na znameni že je katol: křesťan a že veří v bybli svatou při pohřbu svobodném nebyla rakev přikryta a nad hlavou rakve při márách zřízen byl baldachín s květinami a mládenci oděný v černý frak a cilyndr*“ (Obr. 11; Šafránek 1867 – 1895, 518).

Zajímavé skutečnosti k pohřbu přináší zápis osvětlující Šafránkovo působení v Krejčovském spolku. Po nástupu do funkce starosty spolku pořídil „*kříž a p. Marii na rakev ku pohřbum za 65 zl*“ dále zakoupil „*látku na přikrov zlaté porty a zlaté střepení a dokaždého rohů velký zlatý střapec přikrov ten byl velmy bohaté vizdoben a já ho sam zdarma ušil právě trefilo několik bohatých pohřbu a kvůli naším novým věcem vzaly náš spolek kde mý 15 zl až 20 zl ba až 35 dostaly*“. Kronikář ve výčtu pokračuje „*nato sem koupil 6 kúsu pochodni s činského stříbra které velmý krásný byli a velké světlo dávali*

---

⁵² Zřejmě myšleno porodní báby.

a při největším povětrí nezhasli vzorný pořádek sem zavedl vevšem tak sice že náš spolek se stal prvním a nadevše vinikal tak že mý na každý lepší pohřeb byli vzaty“ (Šafránek 1867–1895, 260–261). Z citovaného textu můžeme vytušit, že vypravení pohřbu patřilo v té době k takřka běžným činnostem, alespoň tedy v případě hořického spolku krejčovského. Nejednalo se navíc pouze o pohřby členů spolku, ale rovněž osob stojících mimo spolek. Šafránek dále zmiňuje, že za jediný rok spolek uspořádal okolo dvou set pohřbů a výdělek z nich činil významnou část jejich příjmů⁵³. F. Strnad interpretuje ve svém článku tento počín jako řešení finanční krize, která vznikla, protože mistři nechtěli spolku platit příspěvky a to ani z donucení úřadu (Strnad 1927b). Je otázkou, zda se v tomto případě spolek inspiroval z předešlé činnosti cechu krejčovského.

Příkladem pohřbu církevního činitele mohou být pohřby hořických děkanů, jeden konaný v roce 1870, druhý v roce 1904. Pohřeb hořického děkana Josefa Ledna se uskutečnil 15. února 1870. Zemřelého vyprovázel průvod, kterého se účastnilo dvacet pět farářů z okolních vsí, „*veškeré korporace, všichni cechové a spolky*“ (Šafránek 1867–1895, 136). Kroky průvodu směřovaly nejprve do chrámu Narození Panny Marie, kde byla sloužena zádušní mše. Po jejím skončení směřoval průvod k hřbitovu na vrchu Gothard. I zde byla sloužena mše, tentokrát andělská⁵⁴. Po skončení byla rakev uložena do hrobu (Šafránek 1867 - 1895, 136–137).

Pohřeb děkana Bohumila Hakla připadl na 14. září roku 1904. Výrazná část kronikářova záznamu je opět tvořena soupisem zúčastněných. Abychom se vyvarovali dlouhého výčtu, uvedme pouze některé. „*Před rakvy ubýral se dlouhý průvod knězi jichž bylo celkem 63. pohřbu účastno. Rakev nesená byla kněžími, za rakvi kráčely příbuzní místní duchovní, úředníci všech státních samosprávných i jiných úřadu, profesori a učitele mystních škol a značné množství obecnstva všech tříd a stavu. Pohřební vůz byl přímo zanesen kyticemi a věnci.*“ Následovala bohoslužba v chrámu Narození Panny Marie, po jejímž skončení se průvod odebral na vrch Gothard. Na zdejším hřbitově byl zesnulý pohřben (Šafránek 1900–1904, 523).

Jako příklad světského veřejného pohřbu můžeme uvést pohřeb sokola Josefa Šťastného z roku 1895, který se konal v smuteční síni. Průvodu se účastnil Sokol a za

---

⁵³ Tento úspěch byl zřejmě trnem v oku dalším hořickým spolkům. F. Šafránek k tomu poznamenal „*od jiných spolku sme byli nenávidený a závidely nám my si stoho nic nedělaly*“ (Šafránek 1867–1895, 261).

⁵⁴ Označení andělská mše neslo více typů bohoslužby. Jednou z nich byla právě mše sloužená při pohřbu (Anonym 1890, 246).

ním ostatní spolky. Před rakví byl nesen „*odlitek podobizny jeho ze sádry*“. Celou cestu až na hřbitov zněly „*národní a husické písně*“ (Šafránek 1894 – 1900, 5-6).

6.3 Spolkové slavnosti

6.3.1 Slavnosti svěcení praporu

K typickým slavnostem druhé poloviny 19. století patřily slavnosti spolkové. Právě v druhé polovině 19. století došlo k plošné úpravě právních norem týkajících se sdružování obyvatelstva. Až do vydání spolkového patentu roku 1852 patřilo udělení povolení pro založení spolku výhradně do kompetence panovníka (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 318*). Větší změna nastala až roku 1859 v souvislosti s vydáním Říjnového diplomu (*Urban 1982, 152*). K dalšímu posunu v oblasti spolkové činnosti došlo roku 1867, kdy bylo právo zakládat spolky a sdružovat se zakotveno v takzvané prosincové ústavě (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009, 318–319*). Zakládané spolky byly různé⁵⁵ a lišit se od sebe mohly, jak je naznačeno níže, také jejich slavnosti.

Spolek kožešnický, dle informací uvedených v Šafránkově kronice, nechal na náměstí „*při velikém učastenství lidu*“ a s „*velkou slávou*“ vysvětit spolkový prapor 14. června roku 1859. Také zde můžeme pozorovat přítomnost církevního rituálu. V kronice se dočítáme o mši, která byla v souvislosti s touto událostí sloužena. Nalézáme rovněž krátkou a nepřiliš srozumitelnou zmínku o oltáři zhotoveném právě k tomuto účelu (*Šafránek 1867 – 1895, 40*).

Spolek krejčovský, jehož byl Šafránek „*starostou*“ světil prapor až roku 1879, tedy poměrně pozdě⁵⁶. V tomto případě se sice nedozvídáme konkrétní průběh slavnosti, Šafránek jakožto předseda spolku nám ovšem poskytuje fragmentární informace o finanční stránce. „*10 zaří 1879 sme světili prápor na náměstí svelkou okázalostí a který stál s výlohami 285 zl a ještě nám peníze zbyli nato sem dal zase zříditi oltář*“

---

⁵⁵ Spektrum spolků zakládaných v tomto období bylo skutečně široké, proto se mu zde nebudeme více věnovat. Ve svých člancích se vzniku a typologii spolků věnuje například Eva Drašarová (*Drašarová 1992a; Drašarová 1992b*).

⁵⁶ Důvodem bylo zřejmě obnovení činnosti Spolku krejčovského, neboť původní spolek před polovinou 70. let nezadržitelně upadal.

kněmů potřebné věci aby sme nic vipujčovat nemusely zase to přes 20 zl stálo“⁵⁷ (Šafránek 1867–1895, 261). Zdá se, že taková slavnost byla pro spolek vcelku nákladnou záležitostí.

V roce 1862 byl založen pěvecký spolek Ratibor. Z iniciativy „měšťanských paniček“ byla uspořádána sbírka, jejíž výdělek umožnil vyrobit a vysvětit spolkový prapor⁵⁸. Slavnost připadla na 31. srpna téhož roku. Přípravy byly zahájeny o den dříve, neboť bylo třeba město náležitě vyzdobit. K výzdobě domů bylo použito chvojí, různých transparentů s nápisy a praporů. Druhého dne vypukla slavnost již brzy ráno, kdy se městem, ostatně jako u jiných slavností, rozléhala hudba. Odpoledne se lidé v průvodu vydali na kopec Gothard, kde se mělo svěcení praporu uskutečnit. Samotnému aktu předcházely slavnostní projevy. Následoval symbolický akt zatloukání hřebu a projev praporečníka. Nemohl zde samozřejmě chybět zpěv písní. Poté průvod zamířil zpět do města předat prapor starostovi⁵⁹. Večer pokračoval zábavou v podobě plesu uspořádaného v hostinci na vršku Gothard. Plesu se zúčastnily také spolky z Nové Paky, Nechanic, Nového Bydžova, Hradce Králové a Jaroměře (Šafránek 1867–1895, 49–51). Tato slavnost byla na rozdíl od výše zmíněných zcela světského charakteru.

6.3.2 Sokolský slet

S župním sokolským sletem v Hořicích se v kronice setkáváme poprvé v srpnu roku 1892. Z hlediska festivit je tento příspěvek vcelku skoupý. Dozvídáme se pouze o průvodu místních, kteří na náměstí očekávali příchod sokolského průvodu⁶⁰, ten se mezitím shromažďoval u okresní nemocnice. Po sloučení obou průvodů vyrazila společnost na vrch Gothard, do prostorů dosud nevysvěceného nového hřbitova, kde vzniklo improvizované cvičiště (Šafránek 1867–1895, 505).

Další župní slet se uskutečnil 6. července roku 1902 za hojné účasti cvičenců z Jičína, Kopidlna, Železnice, Miletína, Libáně, Bělohradu, Nového Bydžova, Dvora

⁵⁷ Pro srovnání uveďme, že čistý výdělek plesu, který pořádal Spolek krejčovský, byl 104 zlatých, přičemž ten večer bylo vybráno celkem 204 zlatých (Šafránek 1867–1895, 262).

⁵⁸ „Tento prapor byl po jedné straně byli a po druhé červený z těžkého hedbávy najedne straně se nacházel zemský znak a na druhé Lira tuto malbu pracoval P Karel Maixner zdarma natomto praporu byli dvě široké byly pentle se zlatem vyššivanem nápisem najedné stálo „Věnován od Hořických paní rok. 1862.“ na druhé stálo spěvem k srdci . Srdcem k vlasti.“ (Šafránek 1867–1895, 50). Heslo „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti“ zdobí od roku 1861 prapor pražského pěveckého spolku Hlahol (Šrb, J. – Tarda, F. 1886, 89), odkud bylo hořickým spolkem zřejmě přejato. Stejně heslo pro svůj prapor rovněž užil například královéhradecký pěvecký spolek Slavjan (Šrůtek 1892, 39).

⁵⁹ Z příspěvku není jasné, zda byl v tomto případě myšlen starosta města nebo spolku.

⁶⁰ Sokolskými průvody se zabývá článek B. Beneše Sokolské průvody (Beneš 1994).

Králové, Pecky, Smidar, Nové Paky, Nechanic a Hradce Králové. Den započal budíčkem o páté hodině ranní. Dopoledne proběhly „závody“ a „cvičení mužstva i dorostu“ (Šafránek 1900–1907, 245). Reprezentační fázi líčí Šafránek následovně: „Průvod seřaden byl na Hankové náměstí odtud v Malebném průvodu k rádnici kde očekavaný měst. radou zde uvytal Měšťanosta cize hosty a Sokolstvo na to se hnůl průvod za učasti veškerých spolku hořických na cvičiště dolu na Spici Hostince to člena sokola p. Staňka na rosáhlé cvičiště a kde take dámami usporadan búffet hojně zásobený a také spanilé prodáváčky brzi vše dobře zpeněžili“ (Šafránek 1900–1907, 246).

6.3.3 Další spolkové slavnosti

Spolkovou slavností, která v sobě rovněž zahrnovala církevní rituál, byla v Hořicích slavnost Spolku vodního družstva⁶¹ konaná 14. září 1886. F. Šafránek ji popsal takto: „dne 14 září ráno velka mše poté průvod s hůdbou a s kněžstvem naluka k dob: Vodě tam kde se most u dráhy pne tam byl počátek p. Děkan velkým proslovem a nato p Dekan Bohumil Hakl první zem rýčem viril“ (Šafránek 1867–1895, 405).

6.4 Výstavní slavnosti

Roku 1903 probíhala v Hořicích od 26. července do 6. září velkolepě pojatá Hospodářská, průmyslová a umělecká výstava českého severovýchodu. Patronát nad touto výstavou držel hrabě Jan Harach. V rámci doprovodného programu výstavy byly pořádány různé slavnosti a sjezdy. Program byl skutečně pestrý⁶² (Šafránek 1900 –

---

⁶¹ Ze zápisků v kronice můžeme usuzovat, že se jednalo o druh zemědělského spolku, který se zaměřoval na odvodňování či zavodňování pro potřeby zemědělství dosud nevyhovujících půd (Šafránek 1867–1895, 405).

⁶² „26. července zahájení Výstavy. Slavnostni den okresu hořického. Hold spolku celého okresu vystavě. Výlet pražského Sokola do hořic. 2. Srpna. Slavnost odhalení pomníku Smetanova Sjezd: první české pěvecké a hudební župi Jakož i všech pěváckých a hudebních spolku česko:slovan: Sjezd zemské jednoty živnostenských společenstev v král: Česk: velky národní zápas velmyčem (Athleticke kluby žiška a sparta) den Moravy, Hradecka, No: Bidžova, kukln a králo dvůr, 5 srp Dětský den hořic: škol: mládeže 7 srp. Riegru den 8 srp. Akademie odboru Národní jednoty česko: židovské 9 srp. Sjezd spolku českých textilniku. Sjezd strojmýstru a zřizencu textilních Sjezd sborů vojenských vysloužilcu. Den Nechanicka Vylet baráčnícké Veleobce Pražské. 10 srp. Sjezd Učitelu. Sjezd v Čelařu. Na 4 dni rozvržený 15 srp. Slet žup Sokolských česk: severovýchodu Sjezd českých menšin. Den vydenských čechu Sjezd klubu vlaste: přátel dr: Pařika a Třebenicka Sjezd samosprávných úředniku. Výlet klubu českých turystu v Praze. Den českých stenografu a Husická slavnost. 16 srp. Sjezd česko:slov: obchodní besedy. Sjezd české rodiny

1904, 224). Hoříčtí pořadatelé se zde zřejmě inspirovali programem Jubilejní či Národopisné výstavy (*Hlavačka 1991, 76 – 77*).

Dne 2. srpna byl například slavnostně odhalen pomník Bedřichu Smetanovi. O průběhu slavnosti se však nedočítáme nic. Kronikář se v tomto případě omezuje pouze na popis významných účastníků slavnosti (*Šafránek 1900–1904, 295*).

Jako součást doprovodného programu výstavy proběhla 15. srpna také Husitská slavnost. F. Šafránek ji zhodnotil jako pravou senzaci na Hoříckém okrese, což byl pravděpodobně také účel celé akce. Pořadatelům výstavy se podařilo zorganizovat průvod vozů, který můžeme s trochou nadsázky označit za jakési živé „diorama“. Z kroniky se dočítáme, že „každá větší osad vypravyla jeden Vůz s husic: Vojskem a dle doby upraveným zde sme vydeli Jiřího z poděbrad, a jeho komonstvo krále Václava IV jež daval Husovy legát že češi maje mýtí 3 hlasi a Němci jeden na Universite Pražske Jana Žižku se svými hejtmany poslez Prokopa Velkého a stěhovani se zboje od lypan zakončilo. Bylo to velkolepé a uchvatné“⁶³. Přestože byl František Šafránek katolík, není jeho postoj k námětu slavnosti rozpačitý či odmítavý⁶⁴, jak velelo oficiální stanovisko katolické církve té doby. Spíše než náboženské vyznání zde vítězí Šafránkovo vlastenectví⁶⁵. Tato slavnost svým charakterem spadá spíše do kategorie slavností národních. V této kategorii byla ponechána, neboť byla součástí programu výstavy.

Podobného charakteru byla Slavnost národopisná konaná o patnáct dní později. Tentokrát vozy vypravily venkovské spolky. Témata pro výzdobu vozů pocházela z lidového prostředí. Zastoupeny zde byly například „obžínky“, přástky či „stará rychta“ (*Šafránek 1900–1904, 298*).

Výrazným prvkem provázejícím výstavu a její slavnosti, byla opět hudba, tentokrát zde figurovaly koncerty, kterých se kromě obvyklých pěveckých spolků

---

*hádankářské. Výlet spolku obchodních cestujících. Velký athletický meeting kluby Žižka a sparta. 17 srp Sjezd kloboučnicku. 23 srp. Manifestační den národního dělnictva. Sjezd banderii. Sjezd hospodařských spolku Libáňského, Jičinského okresu a tamních banderii Sjezd spolku mládevcu (svornost v lomniciú Den Jičinska 28 srp. Sjezd lékařské Župy královehradecké 30 srp Sjezd hasičský. Sjezd studentský. Sjezd rolnický Sjezd cyglistu. Distanční závody praha, hořice, Korso a hry cyklistické. Slavnost národopisná okresu hoříckého a den Bělohradu. 6. září Sjezd hoříckých rodáku Sjezd česko-slovan: zahradniku apomologu a posvíceni na výstavě“ (*Šafránek 1900–1907, 294–295*).*

⁶³ Rekvizity byly zapůjčeny z Prahy (*Šafránek 1900–1907, 296*).

⁶⁴ Totéž platí pro další podobné slavnosti, jak si ukážeme později u slavností národních.

⁶⁵ Je otázkou, jakým způsobem přistupovali lidé v této době k postojům církve. Vítězila zde opravdu forma nad obsahem? Je možné sama slavnost byla důležitější než význam, který sdělovala. Záleželo zřejmě na individuálním postoji. Z kroniky se můžeme dočíst, že ne každý vítal podobné slavnosti tak vše (viz níže na závěr slavnosti odhalení Žižkova pomníku).

účastnili také profesionální hudebníci, jejichž podrobný výčet neopomněl F. Šafránek do kroniky zahrnout (*Šafránek 1900–1904*, 296).

6.5 Slavnosti svěcení významných staveb

Nemalou část slavností, kterým věnoval autor v kronice pozornost, tvoří slavnosti svěcení významných staveb, jak světských, tak církevních. Do této kategorie budeme řadit rovněž svěcení základních kamenů těchto budov.

Důležitou součástí těchto oslav byl církevní obřad. Jeho přítomnost či absence se samozřejmě odvíjela od účelu stavby. Dle M. Lenderové a M. Mackové bylo svěcení nově vznikajících objektů i přes sílící modernizaci chápáno jako účinný prostředek zajišťující příznivé okolnosti pro jejich budoucí existenci (*Lenderová – Jiránek – Macková 2009*, 283). Tradice svěcení ve spojení s církevním obřadem se udržela až do období vzniku republiky (*Novák a kol. 2005*, 175).

Zajímavé detaily slavnosti svěcení základního kamene nám přináší popis události z 20. července roku 1864. Ten den byl vysvěcen základní kámen nové budovy dívčí školy. Slavnostní den byl započat o páté hodině ranní hudbou, která „*hrála všemi ulicemi*“. V půl deváté dopoledne se přihlásil další zvukový signál, tentokrát zvonění zvonu, upozorňující na blížící se zahájení slavnosti. V devět hodin byl již na náměstí slavnostní průvod⁶⁶ připraven vyrazit. V místě, kde měla v následujících měsících vyrůst školní budova, stála slavobrána ozdobená „*školním náčiním*“. Kámen byl následně posvěcen hořickým děkanem. Přítomni byli rovněž místní kaplani a faráři z několika nedalekých vsí. Opět nechyběly veřejné projevy. Předčítány byly rovněž listiny, které měly být uloženy do schránky a spolu se základním kamenem vestavěny do budovy. „*V tento kámen po přečtení se každý kdo chtel do těch listin podepsal i já jsem se tam podepsal*“ (*Šafránek 1867–1895*, 55 – 56). K tomu se přiložily „*odevšech politických časopisu jeden list česky i německý pak se to všecko do hromady svylo a do skleněné trubky se to vstrčilo a zahradilo a pokoncich se to zalilo kalafunou a zas se to dalo ještě do plechové skříně*“. Schránka byla poté vložena do otvoru, který byl v kameni připraven, a zazděna. Na kameni byl vyryt citát z Bible: „*Počátek moudrosti jest bazeň*

---

⁶⁶ Průvodu se dle kroniky účastnily cechy s prapory, pěvecký spolek, ale také školní děti, kterých bylo údajně 750 (*Šafránek 1867–1895*, 55).

Boží“. Poté zazněla Píseň svatovojtěšská a Píseň svatováclavská v podání spolku Ratibor. Společnost se nyní přesunula do chrámu, kde byla sloužena mše, v průběhu které se zvenku ozývala střelba (*Šafránek 1867–1895, 55–56*).

Skutečnost, že se slavnost základního kamene mohla konat v různých stavebních fázích budovy, dokládá svěcení základního kamene nové radnice. Slavnostní den probíhal podle známého vzorce. V tomto případě uvádí kronikář jako budíček střelbu. Další dosud neuvedený detail se týká doby, po kterou kapela vyhrávala po městě od pěti do sedmi hodin ráno. Průvod vyrazil od prozatímní radnice k chrámu Narození Panny Marie, kde se k němu připojilo kněžstvo. Slavnostní mše byla tentokrát sloužena na náměstí u sochy panny Marie, kde byl k tomuto účelu zvláště zbudován oltář. Také v tomto případě se dočítáme o dokumentech, jež byly vloženy do schránky v kameni. Jednalo se například o listy se slavnostními projevy, další z listin obsahovala historii města Hořice, obraz města, fotografie náměstí a staré radnice. Vloženy byly rovněž mince s nominální hodnotou od dukátu až do půl krejcaru. Na závěr se celá společnost odebrala do kostela. Ve čtyři hodiny odpoledne byla na Gothardě uspořádána „*zahradní akademie*“ (*Šafránek 1867–1895, 176–178*).

Také slavnost svěcení pomníku padlých ve válce Prusko-rakouské roku 1866 nevybočovala z ustálené formy. 15. září 1867 oznámila hudba o páté hodině ranní začátek svátečního dne. O deváté hodině průvod vyrazil na vrch Gothard. Přední místo v průvodu opět zaujímala kapela, za ní kráčeli váleční veteráni a úředníci. Kronikář nemohl opomenout pěvecký spolek Ratibor či účast cechů. Slavnosti se zúčastnili také rakouští, saští i prušští důstojníci. V kostele svatého Gotharda byla sloužena mše. Po jejím skončení se zúčastnění v počtu 170 osob odebrali do nedalekého hostince na oběd. Den byl zakončen taneční zábavou (*Šafránek 1867–1895, 94*).

Podobné prvky můžeme pozorovat také při slavnosti svěcení základního kamene nové školní budovy z 15. července 1875. Sváteční den byl opět zahájen zvukovým signálem o páté hodině ranní – tentokrát střelbou. V devět hodin se opět začali účastníci průvodu shromažďovat na náměstí před radnicí. Průvod vyrazil na svou cestu v půl jedenácté. Rovněž zde kronikář zběžně nastínil podobu průvodu „*v Čele hudba zaní spolek Sokolu s práporem a pevacky spolek Ratybor s práporem spolek řezniku v stejnokroji s práporem spolek krejču, obuvniku, pekařů, krupařů veškeré Uředníci a Četníci*“ (*Šafránek 1867–1895, 205*). Poté co průvod dorazil na určené místo, aktivitu převzal pěvecký spolek, následovaly projevy ke shromážděným, kterých se ujali

představitelé města, ale také hořický děkan. Na závěr opět zazpíval pěvecký spolek. Poté se průvod přesunul do kostela k požehnání (*Šafránek 1867–1895, 205*).

Při svěcení hořického pivovaru 19. března roku 1873 „*den započat velkou mší svatou při které všichni páni akcionáři byli přítomni i židé. Po odbytí mše šel průvod do pivovaru kde tři knězi v rouchu kostelním, v čele pan farář Bohumil Hakl obřad vykonal*“ (*Šafránek 1867 – 1895, 181–182*).

Sdílnější byl kronikář při psaní řádků věnovaných slavnosti vysvěcení nové Hořické radnice konané 3. června roku 1873. Začala ve velmi časných ranních hodinách. V pět hodin ráno se již rozléhala po městě hudba. V devět hodin dopoledne „*se sešla městská rada v prozatimní radnici též veškeré spolky a korporace vše s prapory o 10té hodině se vše seřadilo hudba v čele. Sokolské čtyři a ostatní pořádky a šlo se do kostela k velké mši. Po mši se hnal průvod k radnici zavřené, kde pan stavitel p. Karažej a Poličanský odevzdaly klíče p. Purkmýstrovy panu Františku Hubenýmu. Tento odevřel a šlo se do sasedací síně kde pan purkmýstr držel řeč kobecenstvu nato zase p. Farář Bohumil Hakl mel řeč poté nastal obřad církevní a spěvácký spolek Ratybor zapel píseň povykonaném obřadu se šlo zase do kostela zpět*“ (*Šafránek 1867–1895, 185*).

Obdobným způsobem probíhalo také svěcení již dostavěné školní budovy 17. srpna 1876 (*Šafránek 1867–1895, 212*) či svěcení budovy Sochařsko-kamenické školy z roku 1891 (*Šafránek 1867–1895, 484*).

O průběhu slavnosti svěcení církevních staveb nacházíme v kronice výrazně méně informací, což zřejmě odráží reálnou situaci. Příležitostí k svěcení či znouvysvěcení církevních staveb bylo méně.

Vedle letmé zmínky o svěcení nově zbudovaného smírčího kříže je jedním z mála zaznamenaných případů znouvysvěcení kostela svatého Gotharda roku 1887. Také zde nemohl chybět průvod. Při popisu samotného aktu svěcení byl kronikář opět velmi stručný (*viz výše*). Kostel byl „*nejprve vysvěcen zvenči pak uvnitř nato držel po visvěcení p Děkan Bohumil Hakl kazání a pak velké služby Boží. při asistenci dvou p: kaplanů*“ (*Šafránek 1867–1895, 426*).

Více se autor rozepsal při popisu znouvysvěcení chrámu Narození Panny Marie v Hořicích. „*O ½ 10 pozvoneni višel průvod knězi dvou katechetu a dvou kaplanu a p Děkan Bohum: Hakl chrám všady uzavřen bez obecnstva kněži kolem kostela jdouce říkali žalmi a pan Děkan vikropoval zvenči kostel, nato vešli kněží sami do chrámu a*

visvětili jej což 1/2 hodin trvalo nato pak lid vpuštěn dokostela p Děk: B: Hakl višel na kazatelnu a objasnil základ a zbudování kostela a kdo na vše přispívá nato bylo teprve kázání a potom velké služby boží“ (Šafránek 1894–1900, 579).

6.6 Slavnosti odhalení památníků a pomníků

Slavnost odhalení pamětní desky na rodném domě Josefa Ladislava Jandery byla stanovena na 16. září 1877. Slavnosti předcházely komplikace, neboť se dle Šafránka z důvodu uražené ješitnosti nesetkala zpočátku s podporou městské rady. Večer před slavností pořádali studenti divadelní představení. Střelba z „moždýřu“ a hudba se opět rozléhaly městem od ranních hodin. V 9 hodin se účastníci seřadili před radnicí. Seřazený průvod v čele s hudbou vyšel směrem ke kostelu, kde se konala mše. Po jejím skončení směřoval průvod k rodnému domu. Pěvecký sbor složený z pěveckého spolku Ratibor „s připojením jiných spolků“, které na slavnost přijely, zazpíval píseň složenou pro tuto sváteční příležitost. Následovaly slavnostní projevy. Poté byla stržena plenta halící desku. Na závěr opět zazpíval sbor a průvod se odebral k radnici, kde byl rozpuštěn (Šafránek 1867–1895, 229–230). Výzdoba města byla tentokrát chudší. Šafránek k tomu píše: „co se tyka okrášlení města bylo velmý chudé ponevadž se nestalo vybydnutí zestrany pŕrkmýstra⁶⁷ použe nekteré domy v hradecké ulici a jeden nejhezči náš čís 279 vefarské ulici práporu vlálo dost vůlci hradecké nebyl jediný dŕm bez práporu tež i náměstí býlo plno práporu“ (Šafránek 1867–1895, 230). Z výše zmíněného můžeme usoudit, že velká část slavnostní výzdoby města byla dílem jednotlivců. Na purkmistrovu výzvu vyzdobil každý vlastník svůj dům prapory. Rovněž si můžeme díky srovnání udělat představu o tom, jak velkolepá bývala výzdoba při slavnostech zástupci města podporovaných.

Podobně probíhalo odhalení pamětní desky akademickému malíři Petru Maixnerovi z roku 1891. V průběhu slavnosti opět nalézáme identické body. Nechybí zde průvod s hudebním doprovodem, zpěv pěveckého spolku Ratibor ani slavnostní proslov. Následovala bohoslužba v kostele. Slavnost byla završena výstavou malířovy tvorby. Ačkoliv z kronikářova popisu může slavnost působit skromnějším dojmem, nemusí a pravděpodobně se nejedná v tomto ohledu o cílený záznam reality. Je třeba

---

⁶⁷ Za to mohly zřejmě výše zmíněné neshody s městskou radou (Šafránek 1867–1895, 229).

mít na paměti, že svou roli mohly hrát zcela subjektivní faktory: autorovo momentální rozpoložení a zaujetí (*Šafránek 1867 – 1895, 484*).

6.7 Uvítací slavnosti

Příkladem takové slavnosti bylo uvítání královéhradeckého biskupa Karla Hanla dne 13. června 1865, ačkoliv se v tomto případě dozvídáme z kroniky pouze málo. Na uvítanou hrála hudba, zazpíval také pěvecký spolek Ratibor. Po setmění byl uspořádán ohňostroj (*Šafránek 1867–1895, 58*).

Podrobněji je vylíčena slavnost uspořádaná na počest návštěvy dalšího královéhradeckého biskupa Heise, který do Hořic zavítal dne 21. května roku 1882. Tato slavnost, na rozdíl od jiných, jejichž začátek spadal do časných raných hodin, započala až v 5 hodin odpoledne v souvislosti s dobou biskupova příjezdu. Tou dobou se průvod začal shromažďovat před radnicí. Naproti k obci Miletínu jel biskupa v čele s hudbou přivítat průvod 120 koní v jejich čele s „*hudbou*“ a nepostradatelným „*praporem*“. Ve městě biskupa již očekával „*průvod s hudbou v čele Veleb: duhovenstvo školni mladež tvořilo špalyr a kostela až ku bráně nad náměstím a zde byl uvítán obec: představenstvem a duhovenstvem nato on pešky s průvodu dochrámů šel a zde odbyl své modlidby*“. Také této události se účastnil pěvecký spolek Ratibor, který na slavnosti zpíval. V den odjezdu slavnostní průvod vyprovodil biskupa na cestu k další farnosti (*Šafránek 1867–1895, 301*).

6.8 Slavnosti národního charakteru

6.8.1 Tábory lidu

V tábory lidu vyústila v letech 1868 – 1871 postupně sílící tendence českého demokratického národního hnutí⁶⁸ (*Kořalka 1978, 105*). Spolu s tím šla ruku v ruce znovu obnovená myšlenka husitství a využití husitské symboliky. Vzrostla také obliba

---

⁶⁸ Výběrově se popisu táborového hnutí lidovými kronikáři věnuje Otakar Nahodil a Antonín Robek (*Nahodil – Robek 1960, 102–104*).

klíčových osobností spojovaných s husitským hnutím (*Kořalka 1978, 105*). Tato situace se posléze promítla také do dalších festivit národního charakteru.

K táborovému hnutí se připojily také Hořice⁶⁹. Zdejší tábor lidu se uskutečnil 25. dubna roku 1869 na vrchu Gothard. Události předcházely například tábory lidu na Chlumu u Hradce Králové a na Zvičině uspořádané v létě roku 1868, o nichž se F. Šafránek rovněž zmiňuje (*Šafránek 1867–1895, 102–103, 105–107*). Ačkoliv popis hořického tábora lidu neobsahuje popis slavnostních prvků, z příspěvku věnovaného táboru lidu na Zvičině víme, že přítomny zřejmě byly. Šafránek se zmiňuje o průvodu či účasti pěveckých spolků (*Šafránek 1867 – 1895, 106*).

6.8.2 Slavnost odhalení Žižkova pomníku

Se slavností Žižkova pomníku jsou ve skutečnosti spojeny další dvě slavnosti, které souvisely s důležitými etapami tvorby tohoto pomníku. První z nich byla uspořádána u příležitosti přivozu kamene určeného pro tvorbu pomníku, který 20. dubna roku 1973 přiváželi k městu z nedalekého doubravského lomu. Část cesty táhli kámen dle kronikářových vzpomínek pouze čtyři koně. Kus před vjezdem do města byli však vystřídáni sedmi páry koní, kteří patřičně nazdobeni měli zajistit slavný příjezd do města. Zastávku na náměstí doprovázel, jak F. Šafránek vzpomíná, zpěv písně „*Hej Slovane*“. Poté byl kámen dopraven k sochaři. Koně k tomuto účelu bezplatně zapůjčili sedláci z okolních vesnic a dokonce i z téměř 11 kilometrů vzdáleného Chroustova (*Šafránek 1867 – 1895, 184*).

Slavnost položení základního kamene k pomníku byla zahájena 3. května téhož roku v podvečer ohňostrojem na kopci Gothard. „*Nato druhý den odpoledne ve dvě hodiny se sešly na náměstí všechny spolky a korporace s prápory a jednota Sokol. Ve 3 hodiny se průvod hnul v čele hudbu na kopec s. Gotharda, na této mohyle se položil základní kámen ku pomníku Jana Žižky s Trocnova. Po obřadu vystoupil předseda spolku Sokola p. Petr Erban a měl ráznou řeč. Objasnil zásluhy našeho reka a jeho*

---

⁶⁹ V souvislosti s Gothardským táborem lidu se z kroniky dozvídáme z dnešního pohledu vcelku humorné reakce zlomyslných úřadů. „*Byla velká rozhořčenost proti celému vládnímu aparátu a že se vědělo že každý tábor zakázou tak se jen ouřady stím dopalovaly a obtěžovaly, tedy Hořická a hradecká omladina se sjednotily a že položej tábor na Gotthardě a daly si tůze kratkou dobu a ktomu nečinily pražádně přípravi poněvadž byly jistý že povolen nebude. To však se dozvěděly v hradci na ouřadě že na tabor nejsou připraveny a povolyly jim ho*“. Pro Hořické zachránilo neblahou situací špatné počasí. Akce musela být odložena na další neděli, tábor tak proběhl v plné parádě a legálně (*Šafránek 1867–1895, 120–121*).

doby. *Na to zapěl spěvácký Spolek píseň a zas se vše seřadilo v tomtéž pořádku naspět do města a večer nato byla na Gothardě v hostinci zábava.*“ (Šafránek 1867 – 1895, 190). Z povahy oslavy nepřekvapí civilnější charakter a absence církevních obřadů.

Slavnostní odhalení Žižkova pomníku představuje další slavnost rozdělenou do více dnů. Večer 7. září roku 1873 se uskutečnil průvod s pochodněmi, kterého se účastnily spolky se svými prapory. Včele s hudbou procházel ozářený průvod ulicemi města. Město samotné bylo rovněž vyzdobeno. Kronikář upozorňuje na transparenty a „velkolepé osvětlení města. Průvod byl zakončen zpěvem písně „*Kde domov můj*“ před budovou radnice (Šafránek 1867–1895, 188). Následujícího dne opět započal o páté hodině ranní čilý ruch, zaznívaly zvuky střelby a kapela procházela městem. Tentokrát F. Šafránek informuje také o příjezdu „*cizích hostů*“. Zdá se, že nic nezůstalo ponecháno náhodě, neboť od 11 hodin probíhala dokonce „*společná skouška spěváckých spolku*“ (Šafránek 1867–1895, 188).

Následně kronikář vylíčil průběh a podobu průvodu, jedná se o jeden z nejpodrobnějších popisů slavnostního průvodu v kronice. „*O ½ druhé se zase vše šlo k radnici odtud se šlo nad hořice na tak zvaný borek na velké prostranství kde se všichni spolkové a korporace dle programu seřadilo nato se průvod hnul po silnici miletínské doměsta židovskou ulicí na Gothard tento průvod samotný čítal 800 hlav se 44ceti prápory zastoupený byl zdejší spolky a korporace všichni v stejnokroji a prápory spolek hořických rezníků četa 34 muži v stejnokroji dle pražských černé spodky lyté kazaiky s červenima knoflíky, býle zastěry zelené sametové čapky s zlatou portou a českým znakem a na rameni širočina (sekera) zvláště k tomu všecky nové s pruhy což se velmi malebné vyjímalo. Dále byly zde přítomni spěváci: Spolek a Sokol z Dvora Králové též husický sbor z Nové Paky Spev: Spolek a Sokol z Jilemnice. Spev Spolek, Sokol a Spolek Tesařů v stejnokroji z Rostok u Jilemnice. Spev Spolek z Jičína zde byli ostrostřelci a hasičský sbor z Wysokého s krkonos. Spolek s Chrudimi spěvácký. Dívčí Spolek z Jaroměře. Spěv Spolek a Sokol z Josefova, Spev Spolek z Weselý. Sokol z Mlázovic. Z Prahy zde přítomný byly Spevácký Spolek s práporem a Sokol oba ze Žižkova, ze Smýchova, spolek Sokol a ještě z mnoha měst*“ (Šafránek 1867–1895, 189). Celkový počet návštěvníků slavnosti odhaduje kronikář na patnáct tisíc osob. K následujícím událostem se vyjadřuje stručně. Odhalení pomníku předcházely projevy řečníků a sborový zpěv písní, „*nato odevzdal Hořický sokol odhalenou Sochu Žižkovu do opatrování městské rady hořické*“. Dle původního plánu se měla poté konat taneční

zábava, ta však byla pro nepřízeň počasí zrušena a konala se až následujícího dne. Šafránek vzpomíná, že o zábavu se tehdy postarali také hoříčtí ochotníci, kteří večer sehráli hru *Žižkova smrt*⁷⁰. O hosty, kteří na slavnost přijeli z větší vzdálenosti, bylo řádně postaráno „*údobé všech cizích spolků byli po domech ubytovaní a zdarma stravovaní*“. „*Bylo to něco velmi krásného a památného pro hořice neb zvláště se to strefilo o posvícení a tak zvláště prápory bylo celé město jako pohyblivé moře*“.

Na závěr však dodává: „*Mnohý však se zaškaredil naty husické prápory a my uhodly že ten si nezapěje kdo ste boží bojovníci*“ (Šafránek 1867 – 1895, 191).

6.8.3 Výročí Karla IV.

Slavnost významného výročí Karla IV. proběhla 28. a 29. listopadu 1878. Výročí by odpovídalo pěti stům let od úmrtí Karla IV., ačkoliv F. Šafránek o něm píše jako o výročí čtyřstém. Její popis patří v kronice mezi ty stručnější, opět se zde můžeme přesvědčit o obecné platnosti jevů spojených s festiviti. Slavnost byla, jako již mnohokrát, rozdělena do více dnů. V podvečer prvního dne byl uspořádán průvod s pochodněmi, který procházel ulicemi vyzdobeného města. Závěr prvního dne byl ozvláštněn ohňostrojem. Druhý den slavnostní průvod opět vyrazil do ulic, tentokrát však směřoval do kostela, kde se uskutečnily „*velké služby boží při hřmení moždířů*“ (Šafránek 1867–1895, 252).

6.8.4 Odhalení pomníku Jana Amose Komenského

Slavnost odhalení pomníku Jana Amose Komenského se odehrávala 5. a 6. června roku 1892⁷¹. Večer před samotným odhalením byl na programu ohňostroj. Blížící se významnou událost připomínala rovněž hudba, která brzy ráno zněla ulicemi. Průvod, zahrnující například rolnické banderium, hasičské spolky z bližšího i vzdálenějšího okolí, nesměly samozřejmě chybět místní spolky a korporace, vyrazil o půl dvanácté od radnice, obešel celé náměstí a pokračoval dále do ulice farské, v níž měl být pomník odhalen. „*Zde zapel zbor učitelky kantatu nato vystoupil na řečniště říšský poslanec a učitel s Prahy p. Sokol jenž stručně a jasně vylyčil vyznam a život učitelský Amose Komenskeho nato byl pomník odhalen a provolána sláva*

⁷⁰ Pravděpodobně se jednalo o hru Josefa Jiřího Kolára z roku 1851.

⁷¹ V tomto roce uplynulo tři sta let od narození Jana Amose Komenského.

J. A. Komenskemu“. Odpoledne se společnost v průvodu odebrala na vrch Gothard. Zde byl v zahradě Šanderova hostince „*pořádan koncert večer pak v sále divadelním velka Akademie*“ (Šafránek 1867–1895, 500).

6.8.5 Slavnost Františka Palackého

Na rok 1898 připadlo sté výročí narození Františka Palackého. Slavnost byla rozdělena do tří dnů. Započala v sobotu 11. června pod patronátem městské rady. Slavnostní výzdoba města sestávala z vyvěšených transparentů a praporů, po setmění nechybělo slavnostní osvětlení. O programu prvního dne se dočítáme z kroniky následovně: „*před vizdobenou rádníci zapěl pěvec: spol: Ratibor chorál naro: Českého načež p. Městanosta Dr: Al Tomsa zbalgonů měl vzletnou řeč vlasteneckou klidu jež veliké množství předradnici stálo po řeči teto hnůl se pochodnový průvod jež zahájil sokol na to hůdba dále Veškeré spolky Živnostenské s prápory tež i spolky politické a veškeré korporace a česko židovská jednota takto prošel průvod všemi čelnejšími ulicemi za spěvu písni národních až dospěl zase krádnici zde přednesla hůdba několi skladeb nato provolalo obecenstvo slávu památce Palackeho a rozešlo se v pořádku.*“ (Šafránek 1894–1900, 294–295).

Následujícího dne nechyběl ranní budiček, odpoledne se u pivovaru shromáždil průvod zahrnující banderium s koňmi či hostujícími hasičskými spolky z okolních vesnic. Již tradičně směřoval průvod na Gothard, kde na Žižkově⁷² „*promluvil slavnostní řeč p. Dr: Kofránek náčelník Sokola Hořického řeč tuto ohnivými slovi promluvená pusobyla mocné na shromáždění nato pak zapěl pěvec: spolek Ratibor chorál nato byla společná zábava při které obě kapeli přednesli zbory národní večer pak o 8me ho průvod před rádnici se rozešel*“ (Šafránek 1894–1900, 295).

Poslední den vztahující se k oslavě bylo pondělí 13. června. Ten den před setměním byly na návrších v okolí města ale i na venkově zažehnuty „*slavnostní ohně*“ (Šafránek 1894–1900, 295).

---

⁷² Tak Šafránek označuje navršený tumulus na kterém je umístěna socha Jana Žižky (Šafránek 1894 – 1900, 295).

6.8.6 Slavnost odhalení Riegerova obelisku

Myšlenka zhotovení hořického pomníku Františku Ladislavu Riegerovi⁷³ vznikla nedlouho po jeho smrti v souvislosti s Hospodářskou, průmyslovou a uměleckou výstavou českého severovýchodu viz výše. Jako jeden z exponátů zde byl k vidění téměř dvanáct a půl metru dlouhý pískovcový monolit, ručně vytěžený v lomu v 10 kilometrech vzdáleném Podhorním Újezdu. Vzhledem k náročnosti dopravy nemohla být o dalším výraznějším přesunu monolitu ani řeč. Rozhodnutí vytvořit Riegerův obelisk na sebe nenechalo dlouho čekat (Tomíčková 2008, 123–125).

Slavnost odhalení obelisku byla stanovena na 8. září roku 1907. Program byl opět naplánován také na večer předcházející. Byla zde přítomna celá řada významných hostů. Nechyběli říšští poslanci Jindřich Maštálka a Josef Herold. Svě zástupce vyslala Městská rada pražská, Národní rada, Česká obec sokolská a řada dalších. Slavnostního odhalení se účastnil také spisovatel Karel Václav Rais. „*Uvitaci proslov přednesl předseda pomnikového komitétu p. Jos. Fejfar z Hořic jenž po podrobnem vysvětlení přípravních práce končil přáním, aby genius česky rozprostřel u obelisku Riegerova ochraná křídla nad městem, krajem, i vlastí naši a nedal lidu našemu zahynouti v málomyslnosti.*“ Následovala recitace básně, kterou na Riegerovu počest napsal již zmíněný K. V. Rais. Slavnost pokračovala řadou projevů, ve kterých řečníci „*velebyly Rygra a jeho zásluhy*“. Večer byl zakončen „*uměleckým programem*“ (Šafránek 1907 – 1908, 35–38).

Následujícího dne „*z rána odělo se celé město v slavnostni hav s každého domu vlály prápory a mnohé domy na náměstí byly krásně dekorované*“. Od rána se sem rovněž sjíždělo velké množství návštěvníků. Z Prahy a Hradce byly dokonce vypraveny speciální vlaky, jak se můžeme v kronice dočíst (Šafránek 1907 – 1908, 38).

Průvod se tentokrát shromáždil na nádvoří zámku a vypravil se směrem k radnici, kde městský radní uvítal všechny přítomné. „*Když řeč svou skončil provolal památce Riegrove „sláva“ což bouřlivé lidem třikrate opětováno bylo.*“ Následně průvod vyrazil na vrch Gothard. V čele průvodu „*kráčela skupina Sokolu nesoucich krásné květinové dary, podél skupiny, nesouci věnce, kráčely Sokolove stasenými rapíry, pak šly ráním krokem Sokolove s Prahy, z Hořic, a okoly s prápory, za těmy městská rada a členove sboru obec: staršich*“. Následovala je kapela, spolky a posléze

---

⁷³ F. L. Rieger (1818–1903) byl roku 1861 jmenován čestným měšťanem hořickým. V 70. letech zastupoval Hořický okres v říšské radě. Roku 1875 dokonce město navštívil (Tomíčková 2008, 122).

také široká veřejnost (Šafránek 1907 – 1908, 42). Jakmile průvod dorazil k cíli „*Sokolove nesoucí věnce utvořili kolem obelisku z celený věncový oblouk na širokem schodovem podstavci stanula nehybně čestná Sokolská stráž se šavlemi pohled nato byl uchvátý. Hoste a hodnostove zaujaly mýsta na trybuně před obeliskem a řečnická trybuna pro řečníci. Nato zapěl Ratibor píseň „svoji k svému““ (Šafránek 1907 - 1908, 43). Postupně se střídali další a další řečníci z řad významných hostů. Na závěr dlouhé řady projevů zahrála hudba „*Riegrovu Kovářskou*“ a padla opona, která halila Riegrovo jméno vytesané na obelisku. „*Nato pak odevzdal okresní starosta p. Janál obelisk starostovy města by jej stoutež laskou opatrovalo s jakou byl zbudovan což starosta p. Ang Erban přijal v péči a ochranu města památník ten a provolal památce Riegrovy třikráte slavu což bylo nadšeně opětováno.*“ Závěrem aktu odhalení zazněla píseň *Kde domov můj* (Šafránek 1907 – 1908, 45).*

Významní hosté se ten den účastnili společného oběda v hotelu U Beránka. Slavnost pokračovala za účasti širší veřejnosti v Smetanových sadech. Na programu byl mimo jiné hudební koncert. „*Ve vkusně a umělecky upravených stáncích zaujaly místa sličné hořické dámy, jež byly roztomilými hostitelkami. A tak vše co přítomno bylo každý se bavil nenuceně a každemu zoči zářila radost spokojenost a setrvaly až do pozdních hodin večerních. Neradi opouštěli Pražští účastníci večer hořice odnášejice si vzpomínky co nejkrásnější. Pro město Hořice byl to opravdu velký svátek národní*“ (Šafránek 1907 – 1908, 45–46).

6.8.7 Slavnosti Mistra Jana Husa

K cyklickým festivítám poslední třetiny 19. století patřily také slavnosti Mistra Jana Husa. V Šafránkově kronice se s touto festivítou setkáváme opakovaně. Poprvé však 5. července roku 1892, kdy se v kronice objevuje letmá zmínka, Více se kronikář věnuje až slavnosti konané roku 1895. (Šafránek 1867–1895, 503). Není příliš pravděpodobné, že by se slavnost roku 1892 objevila ve městě poprvé. Z kroniky můžeme vyčíst, že tato festivita narážela opakovaně na negativní přístup a neochotu ze strany úřadů, ale zřejmě také katolických kruhů (Kořalka 1978, 108). K události z roku 1898 F. Šafránek zapsal: „*Každého roku co se jen pamatujem byli kladené překážky k této neviné pomínce národní od c.k. Úřadu*“.

Slavnost se konala v předvečer výročí upálení Mistra Jana Husa. K typickým prvkům slavnosti patřila zapálená hranice a zpěv písní s národní tematikou či lampiónový průvod (Šafránek 1894–1900, 78, 180, 297).

Vraťme se k slavnosti pořádané roku 1895. Pořadatelem slavnosti byl tehdy Hořický Sokol. Součástí slavnosti byl opět průvod⁷⁴ směřující na vrch Gothard, kde se konal koncert v zahradě tamního hostince. „*Večer pak zapálená veliká hranice kolem ní se nastá lidi s hluklo a spívajice písně národní zvláště „hranice splála“ nato pak vipálen velky ohňostroj později se šlo s hudbou doměsta ulici žižkovskou k soše J. Amose Komenského zde zapálen velký bengalsky oheň a spívano i zde písně národní nato se lid rozešel*“ (Šafránek 1894–1900, 78). Zápisky z dalších let opět poukazují na podobný průběh (Šafránek 1894–1900, 297) s výjimkou roku 1901, kdy se pro neshody Sokola a městské rady, konal pouze malý ohňostroj (Šafránek 1900–1907, 180).

Výrazná změna v přístupu k této slavnosti nastala dle názoru F. Šafránka roku 1902⁷⁵. „*Na popūd Sokola Pražského a jejích náčelníka p. J. Podlipného rodáka z Hněvčovsi u hořic byla Pražská městská Rada těmito dožadáná aby návrh Sokola byl dán na program ke schuzi by usnešeno bylo o významu a prohloubení slavnosti Mist: J. Husa dne 6 července Spůsobem důstojným a to každého roku.*“ Návrh byl přijat s platností v rozsahu Čech, Moravy a Slezska. Slavnost nyní nabyla rovněž charakteru vzdělávacího. V rámci osvěty byly vydány brožury popisujících Husův život a následně bezplatně šířeny mezi lid (Šafránek 1900–1904, 245).

Z textu v kronice číší Šafránkův patriotismus: „*zvláště město naše Hořice prothnulo mocnou láskou a uctou k muži tak bezuhonému a tak velkého velkeho charakteru který pro pravdu obětoval život svůj vplanu na hranici a protož Rada města Hořic postavila se v čelo slavnosti*“. Podle zažitého řádu od radnice zamířil průvod na vrch Gothard „*zde promluvil nadšeně o vyznamu památky Husovy a jeho spisech Evanjelický farař z Hůmpolce p. Cohorna poté zaspívaná husická piseň „Hranice vzplála“ na čež ubýral se pruvod doměsta plného prápory a nádherné osvětleni s pře mnoho transparenty a nápisi též husové a žižkové poprsi vistaveno. Tež i průvodu*

---

⁷⁴ Z textu v kronice není jasné, zda se tohoto průvodu účastnili pouze členové Sokola nebo širší veřejnost, neboť Šafránek uvádí „...*tudíž se Sokol sešel a průvodem s hůdbou šli na Gothard*“ (Šafránek 1894–1900, 78).

⁷⁵ Této události samozřejmě předcházely další děje, které měly vliv na vnímání postavy Mistra Jana Husa. Uveďme například rok 1869 spojený s pětistým výročím Husova upálení či 25. listopad 1889, kdy diskuze na zasedání zemského sněmu zavdala v budoucnu příčinu k vzniku Husova pomníku na Staroměstském náměstí (Hojda, Z. – Pokorný, J. 1996, 81).

neseno hasiči poprsi Husovo ověčeno. Také měl někdo nápad že uspořádali husický vůz a na něm živý Hus což většina neschvalovala neb to stracela ještě důstojnost jeho“ „v městě vipalováno četné ohňostroje a obci naše rozdano 300 brožur mezi lid by výce vědomosti nabyli o životě jeho nato byli všade přednášky v hostincích“ (Šafránek 1900–1904, 245).

Významné oslavy se dle Šafránkova úsudku konaly i v následujících letech. Kronikář si pochvaloval účast jak lidu městského, tak i venkovského. Slavnost probíhala s většími či menšími odchylkami podobně, jak bylo uvedeno výše (Šafránek 1900–1904, 278).

6.8.8 Slavnosti na podporu České Matice školské

Ústřední Matice školská⁷⁶ vznikla na konci roku 1880 za účelem podpory a rozvoje škol vyučujících v českém jazyce. Spolek získával finanční prostředky z členských příspěvků, prodeje, darů a veřejných sbírek, z nichž některé měly formu festivity (Špiritová 1993; Peřina 1892; Šafránek 1867–1895, 404, 460).

V kronice nalézáme popis průběhu dvou těchto slavností. Slavnost na podporu České matice školské se pravidelně konala na začátku září. První událost popsaná Šafránkem pochází z 5. září roku 1886. Dějištěm slavnosti byl tradičně vrch Gothard, kam zúčastnění dorazili v slavnostním průvodu. Alespoň z řádků kroniky působí slavnost velkolepým dojmem. Autor ji popsal takto: „*kdo vyděl ve Vydni v Prádru národní slavnost tedy si to představý tam bylo; několik hostincu a Panoráma Múseum Archeologické Museúm Anatomické, divadlo, a velkolepi bůfet kde paničky posluhovali tež Redakce novyn ktému účely tisknuté tež zřizena letaci pošta i telegrafní úřad všeliké komedie tež i naprovaze dále písničkáři kejklíři prodaváci všelikych věci. Zábava byla nelýčená vesela až do tmavé noci příjem byl as na jeden tisíc zl vyloch asi čtyrista a odvedlo se ústřední pokladně 600 zl Nazdar!*“ (Šafránek 1867–1895, 404).

Slavnost konaná 7. a 8. září roku 1890, jejíž výtěžek šel opět ve prospěch České Matice školské, byla tentokrát inspirována Pařížskou světovou výstavou, jejíž název také nesla. V čele místního odboru stál tehdejší hořický děkan Bohumil Hakl, z toho důvodu se tentokrát průvod neseřadil před radnicí, jak bylo v kronice zapsáno již mnohokrát, ale ve Farské ulici. V čele průvodu šla kapela, která působila pod záštitou

---

⁷⁶ Příčiny vzniku Ústřední Matice školské, její vývoj a působení blíže osvětlí například článek Alexandry Špiritové (Špiritová 1993).

Sokola. Průvodu se účastnil také hasičský sbor z Ostroměře, Miletína a Bělohradu, sbor Veteránů rovněž s kapelou, pěvecký spolek Ratibor ale také „*hořický spolek mládencu*“⁷⁷. Přítomni byli dle kronikářových slov rovněž „*Řezníci krejčí v stejnokroji, obůvnicki pekaři, krupaři, kožešníci tkalci, hudba uherských cikáánů cikáni s vozem cikánky, Růsove, Poláci, tůrci květinářky prodávачky brožur doutníku a průvod uzavíral Sokol.*“ (Šafránek 1867–1895, 459).

„*Ač bylo počasí chladné přec se sešlo velké množzstvy lydu a čily život rozproudil se po celem kopci kde stála věž Aifelova, selská chalupa, oddělení Růské, kde se čaj prodával v odělení tůreckem kde pravou kávu tureckou dostal oddělení kde chutná jídla pečena kdostaní byla uherska hospoda a vše co si kdo přál kdostaní bylo též i velka tombola zřizená byla nejčilejší ruch byl na Dupandě kde děvčata opřekot páni k tanci brali a každý i hned něco zaplatit musil tu bylo množzstvy peněz vítěženo a tak šla zábava nad zábavu a vše se veselilo až dovečera nato vypálen byl ohňostroj a nastal odchod a tak vítěženo 12. set zl po uhrazení výloch odvedlo se na matici školskou 834 zl a taktospojenými silami se dokáže mnoho.*“ (Šafránek 1867–1895, 460).

6.9 Hořické festivity obecně

Kronika nám přináší informace o festivitech různého stáří a funkce. Setkáváme se zde se starší vrstvou festivit, obsahujících obyčejovou složku. Význam těchto festivit, tak jak je líčí F. Šafránek, postupně slábl. Mezi starší vrstvu slavností můžeme zřejmě zařadit také slavnosti svěcení významných staveb či slavnosti uvítací. Také festivity reagující na významné změny v lidském životě prošly za dobu mapovanou kronikou proměnou. V městském prostředí se zároveň objevují festivity nové, k jejichž vzniku daly podnět společenské změny. Zvláště v poslední třetině byly pořádány slavnosti, jejichž přítomnost byla ještě v polovině století nemyslitelná.

Světská a církevní složka se dlouhodobě prolínaly⁷⁸. Pozorujeme zde ovšem také výskyt slavností ryze světského charakteru. V našem případě se jedná o některé slavnosti národní a spolkové.

---

⁷⁷ Nabízí se otázka, zda se jedná o stejný spolek, který se okázalým způsobem podílel na reprezentační složce slavnosti Božího těla (viz str. 32).

⁷⁸ Máme doklady o církevním obřadu v rámci světských festivit ještě v 90. letech 19. století (např. str. 46, 47).

Z průběhu festivit, tak jak nám je přináší kronika, můžeme odvodit některé téměř konstantně se opakující prvky typické pro festivity obecně. Výrazná část festivit, starých i nově vzniklých probíhala ve venkovním prostoru. Využíváno bylo samozřejmě plochy náměstí, ale také vrchu Gothard, který se rozprostírá východně za městem. Vrch Gothard⁷⁹, jako dějiště významných událostí, je neoddělitelně spjat s historickým vývojem města a jeho význam byl v průběhu 19. století ještě posilován.

Nedílnou složkou festivit byl i nadále zvuk, s kterým se setkáváme v podobě hluku, jež je vytvářený v našem případě především střelbou, vyzváněním zvonů. Nesmíme opomenout hudbu v podání instrumentálním i vokálním. O podobě instrumentální toho mnoho nevíme. Kronikář však uvádí, že již brzy ráno se v den slavnosti procházeli muzikanti ulicemi a hráli. Muzikanti šli v řadě příkladů jako první v průvodu, užíváno proto zřejmě bylo relativně snadno přenosných nástrojů. Hořický kostel vlastnil pro případ bohoslužby konané pod širým nebem přenosné varhany a bubny, které byly užívány například při slavnosti Božského těla, jak uvádí Šafránek (*Obr. 12*). Od roku 1881 sdružoval hořické hudebníky spolek Dalibor. Svou kapelu měl také Sokol. Vokální hudební složku zastupuje zpěv. Setkáváme se zde zřejmě se zpěvem spontánním⁸⁰, ale také se sborovým zpěvem organizovaným do spolků. V Hořicích působily dva pěvecké spolky. Mužský pěvecký spolek Ratibor, založený roku 1862 a Ženský pěvecký spolek Vesna⁸¹, který vznikl o osm let později (*Tomíčková 2008, 204*). Zdůrazňování účasti spolku Ratibor na nejrůznějších slavnostech zřejmě pramenilo z Šafránkova dlouholetého členství ve spolku.

V rámci slavností bylo rovněž užíváno různých světelných efektů. Setkáváme se zde s lampionovými či pochodňovými průvody a slavnostním osvětlením města. Jako součást řady oslav byly zapalovány hranice na kopcích. Pořádány byly také ohňostroje.

Průvod, jak již bylo zmíněno, patřil k základním složkám slavnosti. Podobu průvodu se nám kronikář pokoušel mnohokrát přiblížit. Víme tedy, že se ho účastnily „všechny spolky a korporace“ místní, ale někdy také spolky z bližších i vzdálenějších míst. Rozdíly v Šafránkově popisu průvodu mohou a nemusí být nutně způsobeny rozdíly v jeho skutečné podobě, opět zde bude svou roli hrát subjektivní výběr autora.

---

⁷⁹ Název byl odvozen od kostela zasvěceného svatému Gothardovi.

⁸⁰ Například slavnosti Mistra Jana Husa.

⁸¹ Spolek Vesna měl ovšem mnohem širší zájmy. Jejich cílem byl rovněž rozvoj a vzdělávání hořických dívek a žen (*Tomíčková 2008, 186*).

Je ovšem pravděpodobné, že vzhledem k různému druhu festivit budou mít i průvody s nimi související svá specifika.

Z kroniky vyplývá, že důležitých prvků, které měly na výsledný průběh slavnosti zásadní vliv, bylo hned několik. Kromě dobrého počasí zde významnou roli hrála podpora úřadů či přístup městské rady. Sem se mohly promítnout i maloměstské poměry, jak naznačuje Šafránek v příspěvku věnovanému slavnostnímu odhalení pamětní desky na domě Ladislava Jandery.

Díky údajům, které nám F. Šafránek poskytl, si můžeme udělat obecné představy o podobě slavnostního dne. Slavnost v mnoha případech začínala již v předvečer. Zde bylo často využíváno výše zmíněných světelných efektů. Ráno o páté ohlásili slavnostní den zvukové signály – střelba nebo hudba. V dopoledních hodinách se počal většinou na náměstí před radnicí shromažďovat průvod⁸². Pokud byla součástí slavnosti bohoslužba, odebrala se společnost nejprve do kostela a poté na místo konání slavnosti. Odpoledne často následoval doprovodný kulturní program v podobě koncertů, divadelního představení ochotníků či taneční zábavy.

Toto schéma zůstává ve větší míře zachováno, ačkoliv se výrazně mění obsah slavností. Slavnosti s mnohdy protichůdným významem probíhají podle stejného vzorce, což prokazuje jeho vysokou variabilitu. Také obecnstvo často navzájem se vylučujících slavností bylo totožné. Příležitost vybočit z rutiny všedního dne byla zřejmě neodolatelná.

František Šafránek nám umožnil nahlédnout na jednu část spektra, které tvořilo kulturu maloměsta v 19. století. Nabídl nám i svůj vlastní pohled nejen na slavnostní okamžiky, které popsal, ale také na společnost, jíž byl součástí.

---

⁸² To se mohlo lišit. Výchozím bodem církevní slavnosti mohl být kostel. Jako shromažďovací místo byl rovněž využit prostor před zámkem. Důvod není znám.

7 ZÁVĚR

Zkoumaná kronika je cenným historickým, ale také etnografickým pramenem, který nám umožňuje nahlédnout na rozličné oblasti, které spoluvytvářely svět lidového kronikáře F. Šafránka.

Kronika soustavně vznikající od roku 1867 přináší informace nejen o soudobých událostech, ale prostřednictvím vzpomínek také obraz života ve městě ve 40. letech 19. století. Jedná se o pro toto období jediný pramen vytvořený současně, neboť oficiální kronika města byla založena až roku 1856.

V kronice se proto setkáváme se starší vrstvou slavností, kam patří například slavnosti výročního cyklu, ale také s nově se objevujícími slavnostmi spolkovými či národními.

Pro další práci by bylo vhodné využít srovnání s jinými prameny, jež se dotýkají festivit na malém městě v 19. století. Zajímavé by bylo rovněž srovnání se situací na venkově.

Hořice prošly stejně jako jiná menší města v průběhu 19. století výraznou změnou. Také na konkrétním příkladu hořických festivit, které známe alespoň torzovitě z Šafránkových záznamů, můžeme sledovat společenské změny. Přestože se ani zdaleka neseťkáváme s kompletními záznamy městské festivity, můžeme zde pozorovat obecné jevy, ke kterým při vývoji festivity 19. století docházelo. Tradiční slavnosti mizí anebo se jejich význam posouvá. Objevují se nové druhy slavností. Znatelná je také postupná sekularizace, objevují se festivity, které již neobsahují církevní složku.

8 PRAMENY A LITERATURA

8.1 Prameny

Šafránek, F.: Kronika různých událostí I. Městské muzeum Hořice. 1867 – 1895.

Šafránek, F.: Kronika různých událostí II. Městské muzeum Hořice. 1894 – 1900.

Šafránek, F.: Kronika různých událostí III. Městské muzeum Hořice. 1900 – 1904.

Šafránek, F.: Kronika různých událostí IV. Městské muzeum Hořice. 1904 – 1907.

Šafránek, F.: Kronika různých událostí V. Městské muzeum Hořice. 1907 – 1908.

8.2 Literatura

Anonym 1890: Tak zvaná mše „andělská“. Časopis katolického duchovenstva 31/4, 246 – 247.

Adam, A. 1998: Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe. Praha.

Bařina, M. a kol. 2002: Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku. Žehušice.

Beneš, B. 1991: Slavnosti v dělnickém předměstí Brna ve 30. – 40. letech 20. století. In: Josef Jančar (ed.), Slavnosti v moderní společnosti XI. strážnické sympozium 1990. Strážnice, 74–78.

Beneš, B. 1994: Sokolské průvody. In: Ludmila Tarcalová (red.), Slavnostní průvody. Konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci 1993. Olomouc, 159 – 163.

Burke, P. 2005: Lidová kultura v raně novověké Evropě. Praha.

Černý, V. 1940: Kronikář. Praha.

Danglová, O. 2003: Zeleň v svadobnom obrade. Slovácko 45, 49 – 55.

Drašarová, E. 1992a: Typologie spolků v Čechách v 50. letech 19. století. In: Hojda, Z. – Pešek, J. – Zilynská, B. (eds.), Seminář a jeho hosté. Praha, 271–281.

Drašarová, E. 1992b: Společenský život v Čechách v období neoabsolutismu – spolky padesátých let 19. století. *Paginae historiae* 0, 128–169.

Eliade, M. 1994: Posvátné a profánní. Praha.

Feichtingerová, Z. 2010: Dobruška 19. století v lidových, městských a církevních kronikách. [Diplomová práce]. Pardubice. Univerzita Pardubice, fakulta filozofická.

- Frolcová, V. 2001: Velikonoce v české lidové kultuře. Praha.*
- Frolec, V. 1982: Lidová obyčejová tradice a obřadní kultura. Terminologické otázky. Národopisné aktuality 19/ 4, 253–272.*
- Frolec, V. 1984: Prostá krása. Praha.*
- Frolec, V. 1990a: Rituály a slavnosti v procesu modernizace. Analýza situace v českých zemích. In: Václav Frolec (ed.), Město. Prostor, lidé, slavnosti. Strážnice 1988, X. Uherské Hradiště, 13–23.*
- Frolec, V. 1990b: Klasifikace městských slavností. In: Václav Frolec (ed.), Město. Prostor, lidé, slavnosti. Strážnice 1988, X. Uherské Hradiště, 350 – 354.*
- Hakl, B. 1895: Náboženské zvyky a obyčeje v okrese Hořickém. In: Národopisný sborník okresu Hořického. Praha – Hořice, 174 – 181.*
- Heroldová, I. 1983: Proměny vesnické poddanské rodiny a rodinné obřadnosti v Čechách na přechodu od feudalismu ke kapitalismu. In: Suková, V. – Klímová, D. – Hrníčko, V. – Kopřivová, V. (red.), Lid a lidová kultura národního obrození, Praha – Roztoky u Prahy, 37–48.*
- Hlavačka, M. 1991: Jubilejní výstava. Praha.*
- Hojda, Z. – Pokorný, J. 1996: Pomníky a zapomínky. Praha – Litomyšl.*
- Horák, T. 2002: Hořický kronikář a kreslír František Šafránek. [Diplomová práce]. Praha. Univerzita Karlova, fakulta pedagogická.*
- Horák, T. 2012. Hořický kronikář a kreslír František Šafránek. Marginalia historica 3/ 1, 82 – 112.*
- Jahelka, B. 1895: Pověry. In: Národopisný sborník okresu Hořického. Praha – Hořice, 138 – 153.*
- Jelínková, Z. 1994: Dětské průvody a obchůzky jarního cyklu. In: Ludmila Tarcalová (red.), Slavnostní průvody. Konference Olomouc 1993. Olomouc, 77–96.*
- Jiřikovská, V. 1994: Lidé v průvodu – průvod jako jedna z identifikačních situací. In: Ludmila Tarcalová (red.), Slavnostní průvody. Konference Olomouc 1993. Olomouc, 51–68.*
- Kořalka, J. 1978: Akce Českobudějovické diecéze proti Husovým oslavám roku 1869. Husitský tábor 1, 105–109.*
- Kutnar, F. 1956: Hořický lidový kronikář a kreslír František Šafránek. Český lid 43/ 3, 115 – 123.*

- Kutnar, F. 1971: Lidoví písmáci a kronikáři v národním obrození. Fontes Musei Reginalhradecensis, 74–79.*
- Laudová, H. 1980: Lidové slavnosti a zábavy v období formování národní společnosti od přelomu 18. století do poloviny 19. století. Praha.*
- Langhammerová, J. 2004: Lidové zvyky. Praha.*
- Lenderová, M. – Jiránek, T. – Macková, M. 2009: Z dějin české každodennosti. Život v 19. století. Praha.*
- Machačová, J. – Matějček, J. 2009: Město a městská společnost v českých zemích 19. století. In: Kladiwa, P., Zářický, A. (eds.), Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1890, 20–42.*
- Machačová, J. – Matějček, J. 2010: Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781 – 1941. Praha.*
- Matějček, J. 1993: Malé město kolem poloviny 19. století. Hořice v Podkrkonoší. In: Macháčová, J. – Matějček, J. (eds.), Studie k sociálním dějinám 19. století 3, Opava 1993. Opava. 112 – 168.*
- Macek, J. a kol. 1968: Československá vlastivěda, díl III. Lidová kultura. Praha.*
- Maur, E. 2006: Kronikářské záznamy lidové provenience jako etnografický pramen. In: Karlová, Š. – Lišková, V. – Stočes, J. Historická dílna I. Plzeň, 76–97.*
- Moravcová, M. 1990: Dělnické slavnosti v kultuře města 19. a první poloviny 20. století (1864 – 1939). In: Václav Frolec (ed.), Město. Prostor, lidé, slavnosti. Symposium Strážnice 1988, X. Uherské Hradiště, s. 258 – 268.*
- Nahodil, O. – Robek, A. 1960: České lidové kronikářství. Praha*
- Náplavová, M. 2002: Obecní kroniky jako etnografický pramen. In: Ivo Frolec (red.). Slovácko 45, 9 – 21.*
- Novák, P. a kol. 2005: Dějiny hmotné kultury a každodennosti českého venkova devatenáctého a první poloviny dvacátého století. Praha.*
- Nováková, T. 1908: Lidové zvyky na venkovských městech v letech sedmdesátých. Národopisný věstník československý 3, 145–156.*
- Pejml, K. 1941: Český lid ve svých názorech, obyčejích a pověrách. Praha.*
- Petráňová, L. – Vařeka, J. 1990: Malé město v tradičním a přechodném kulturním modelu. In: Václav Frolec (ed.), Město. Prostor, lidé, slavnosti. Symposium Strážnice 1988, X.. Uherské Hradiště, 29–39.*

- Peřina, F. J. 1892:* Hradec Králové ústřední matici školské. Pomněnka na velkou slavnost národní. Hradec Králové, 55–59.
- Pešek, J. 1995:* Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. In: Jiří Pešek – Václav Ledvinka (ed.), Pražské slavnosti a velké výstavy. Sborník příspěvků z konference Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991. Praha, 7 – 27.
- Pešková, J. 1995:* Každodennost a svátek – Filozofický rozměr festivity. In: Jiří Pešek – Václav Ledvinka (ed.), Pražské slavnosti a velké výstavy. Sborník příspěvků z konference Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991. Praha, s. 29 – 31.
- Pokorný, F. 1895:* Zvyky a obyčeje života rodinného. In: Národopisný sborník okresu Hořického. Praha – Hořice, 154 – 173.
- Pubal, V. 1985:* Kroniky a kronikáři. Praha.
- Srb, J. – Tarda, F. 1886:* Památník pražského Hlaholu. Na oslavu 25leté činnosti spolku. Praha.
- Stavělová, D. 2008:* Kultura lidových slavností: tajemství tance. In: Andrea Rousová (ed.), Tance a slavnosti. 16. – 18. století. Praha, 81 – 89.
- Strnad, F. 1927a:* Šafránkova hořická kronika. Účetní zpráva městské spořitelny v Hořicích za rok 1927, nepaginováno.
- Strnad, F. 1927b:* Hořičtí krejčí. Účetní zpráva městské spořitelny v Hořicích za rok 1927, nepaginováno.
- Špiritová, A. 1993:* Ústřední Matice školská v letech 1880–1919. *Paginae historiae* 1, 178–195.
- Šrůtek, J. A. 1892:* Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti. In: Pomněnka na velkou slavnost národní. Hradec Králové, 39–43.
- Thořová, V. 2005:* Velikonoční a předvelikonoční koledy v Čechách. Praha.
- Tomíčková, O. 2006:* O Hořických kronikách a kronikářích. Hořice.
- Tomíčková, O. 2008:* Hořice odedávna do dneška. Hořice.
- Urban, O. 1982:* Česká společnost 1848 – 1918. Praha.
- Vondruška, V. 1991:* Církevní rok a lidové obyčeje aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. České Budějovice.
- Zíbrt, Č. 1889:* Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti prstonárodní. Praha.
- Zíbrt, Č. 1910:* Smrt neseme ze vsi...; pomlázka se čepejí: občůzky a zábavy na Blažeje, Dorotku, Řehoře, v postě a na pomlázku. Praha.

Zíbrt, Č. 1911: Na tom našem dvoře... Obřady a zábavy při slavnostní odpravě kohouta, housera, kačera, beránka, kozla a vepřka. Praha.

9 SEZNAM VYOBRAZENÍ V PŘÍLOZE

- Obr. 1: František Šafránek (Tomíčková 2008, 275).
- Obr. 2: Rodný dům Františka Šafránka (Šafránek 1867 – 1895).
- Obr. 3: Obchůzka s létem (Šafránek 1904 – 1907, 235).
- Obr. 4: Petr Maixner. Obchůzka s létem (Zíbrt 1910, 51).
- Obr. 5: Mládenci o Božím těle (Šafránek 1904 - 1907, 66).
- Obr. 6: Kázání o pouti na Gothardě (Šafránek 1894 – 1900, 487).
- Obr. 7: Shazování kozla (Šafránek 1894 – 1900, 484).
- Obr. 8: Selský družba (Šafránek 1894 - 1900, 479).
- Obr. 9: Selský mládenec (Šafránek 1894 – 1900, 480).
- Obr. 10: Vůz se svatebčany (Šafránek 1894 – 1900, 482).
- Obr. 11: Úprava rakve podle z první poloviny 19. století (Šafránek 1904 - 1907, 64).
- Obr. 12: Přenosné varhany užívané při venkovních bohoslužbách (Šafránek 1904 – 1907, 165).

PŘÍLOHA

Obr. 1: František Šafránek (Tomíčková 2008, 275).

Obr. 2: Rodný dům Františka Šafránka (Šafránek 1867 – 1895).

Obr. 3: Obchůzka s létem (Šafránek 1904 – 1907, 235).

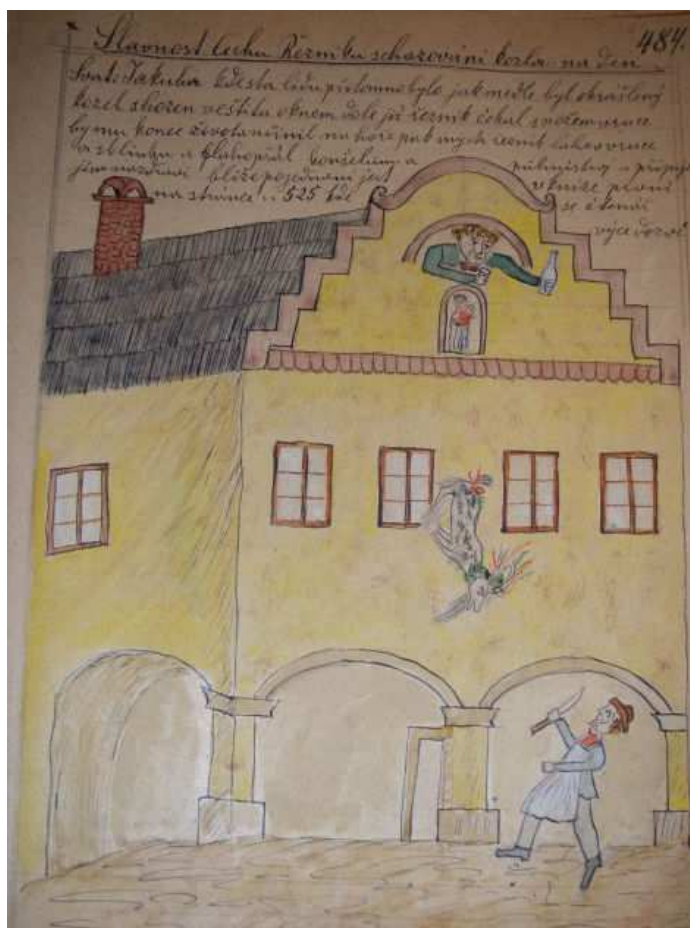
Obr. 4: Petr Maixner. Obchůzka s létem (Zíbrt 1910, 51).

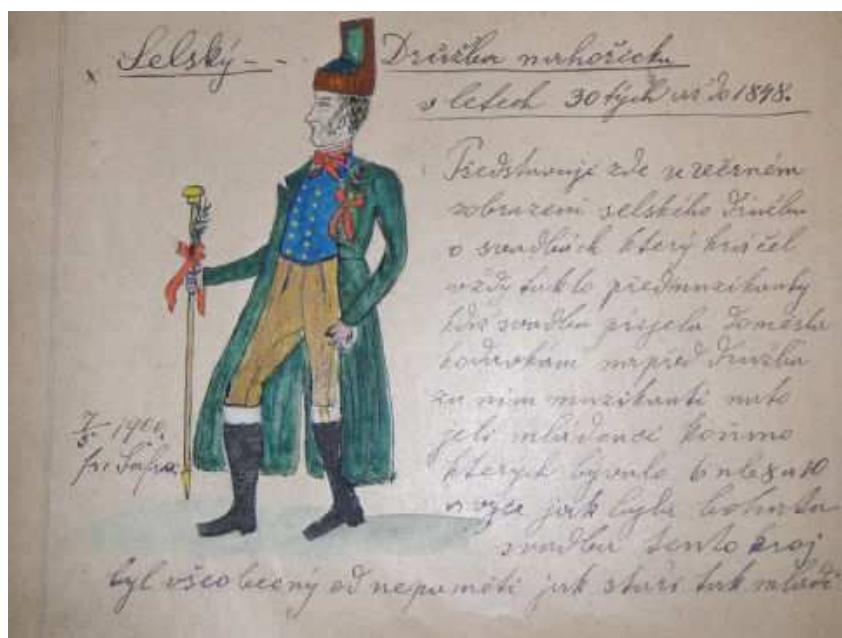
Obr. 5: Mládenci o Božím těle (Šafránek 1904 - 1907, 66).

Obr. 6: Kázání o pouti na Gothardě (Šafránek 1894 – 1900, 487).

Obr. 7: Shazování kozla (Šafránek 1894 – 1900, 484).

Obr. 8: Selský družba (Šafránek 1894 - 1900, 479).

Obr. 9: Selský mládenec (Šafránek 1894 – 1900, 480).

Obr. 10: Vůz se svatebčany (Šafránek 1894 – 1900, 482).

Obr. 11: Úprava rakve podle z první poloviny 19. století (Šafránek 1904 - 1907, 64).

Obr. 12: Přenosné varhany užívané při venkovní bohoslužbě (Šafránek 1904 – 1907, 165).